

MYYMÄLÄVARKAUSRIKOKSIEN SYYT JA SEURAUKSET

Kunttu Anne

05/2018

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto
Kunttu Anne		Poliisi (AMK) / 20161B
Julkaisun nimi		Julkisuusaste
Myymälävarkausrikoksien syyt ja seuraukset		Julkinen
Ohjaaja		Opinnäytetyön muoto
Kauppila Jaakko, psykologi		Tutkimuksellinen opinnäytetyö
<p>Tämä opinnäytetyö käsittelee Helsingin poliisilaitoksen alueella tehtyjä myymälävarkauksia, niiden tekemiseen johtavia syitä ja niistä tulevia seurauksia. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaiset henkilöt tekevät myymälävarkauksia, millaisia kiinniottotilanteita myymälävarkauksiin liittyy sekä sitä, millaisilla ratkaisulla myymälävarkausien määrää saataisiin vähennettyä.</p> <p>Opinnäytetyön tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelumateriaali on kerätty kaupanalan edustajilta, myymälävarkauksiin syyllistyneiltä henkilöiltä sekä haastattelemalla Poliisiammattikorkeakoulun rikosprosessioikeuden yliopettajaa. Teemahaastattelua varten on laadittu eri näkökulman edustajille keskenään erilaisista kysymyksistä muodostuvat haastattelurungot, joiden tuottamaa materiaalia on analysoitu ja yhdistetty kokonaisuudeksi. Teoreettisessa osiossa tarkastellaan aiheeseen liittyviä tutkimuksia, sen historiaa sekä tuoretta tilastotietoa. Teoreettisessa osassa käydään myös erilaisia aiheeseen liittyviä rangaistusmenetelmiä läpi.</p> <p>Myymälävarkausien tekemiseen johtavat syyt poikkeavat toisistaan ja myymälävarkausien tekijät ovat keskenään hyvin erilaisia. Kauppiat nostivat esille inhimilliset tarpeet, kuten ruoan ja peruselintarvikkeet suurimpana syynä näpistelylle. Tekijöiden haastattelut puolestaan toivat esille sen, että näpistely liittyy usein päihderiippuvuuden rahoittamiseen suoraan tai välillisesti. Kauppiaiden mukaan kiinniottotilanteet ovat muuttuneet lähivuosina hankalammiksi ja työntekijöihin on kohdistunut tilanteissa eriasteista väkivaltaa. Myymälävarkausien tekijät kertoivat vartijoiden kohdistaneen heihin tarpeetonta voimankäyttöä ja kohdelleen epäasiallisesti kiinniottotilanteissa. Kauppiat vaativat poliisin kirjoittaman sakon muuntorangaistusmahdollisuuden palauttamista. Myymälävarkausien tekijät eivät pitäneet vankilaan joutumista tehokkaana pelotteena, joten erilaisia sovellettavia rangaistusvaihtoehtoja tulisi kehittää ja ottaa aktiivisemmin käyttöön.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
40 + 6 liitesivua	Toukokuu 2018	Amk2016ONT
Avainsanat		
Myymälävarkaus, kauppa-ala, rikosentekijät, käyttäytyminen, sakon muuntorangaistus		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Historia.....	3
1.2	Opinnäytetyön aiheen rajausta.....	4
2	TEORIAOSUUS	5
2.1	LAKIPOHJA	7
2.2	Myymälävarkausrikoksiin soveltuvat rangaistuskäytännöt	7
3	ANALYYSITEKNIIKAT TYÖVÄLINEENÄ.....	11
4	TILASTOTIETO	15
4.1	Näpistelijöiden työllistyvyys.....	17
4.2	Millaisia näpistelijöitä	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
5.1	Haastateltavien etsiminen	22
5.2	Haastateltavien valitseminen.....	22
5.3	Kaupalan haastattelujen teemat	23
5.4	Myymälävarkauksien tekijöiden haastattelujen teemat.....	24
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	25
6.1	Myymälävarkauksien kohteet, määrä ja tekijät.....	25
6.2	Varastamisen esille tuomat tunteet ja syyt varastamiseen	28
6.3	Kiinniottotilanteet, väkivallan uhka ja myymälähenkilökunnan kouluttaminen ..	30
6.4	Vartiointialan ja poliisin suhtautuminen.....	31
6.5	Rangaistuskäytännöt: sakko ja muutorangaistus.....	33
6.6	Onko päihteidenkäytön ja myymälävarkauksien välillä yhteyttä?.....	34
6.7	Mitkä seikat ovat vaikuttaneet näpistelystä lopettamiseen?.....	34
7	LOPPUPOHDINTOJA.....	36
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä perehdytään myymälävarkausrikoksiin Helsingin poliisilaitoksen alueella. Syksyllä 2017 kierrellessäni Poliisiammattikorkeakoulun kirjastossa silmiini osui Marcus J. Goldmanin kirja *Kleptomania* ja tiesin heti löytäneeni minua kiinnostavan aihealueen. Aiemmin harkitsemani opinnäytetyön aiheet olivat jo selkiinnyttäneet valintaa ja tiesin minua kiinnostavan juuri ihmisen käyttäytyminen sekä siihen vaikuttavat tekijät ja olosuhteet.

Käydessäni Poliisiammattikorkeakoulussa tehtyjä opinnäytetöitä läpi totesin, ettei myymälävarkauksiin liittyen ole tehty yhtään amk-opinnäytetyötä. Myymälävarkaus on yksi perinteisistä poliisin perustyötehtävistä. Sitä ei kuitenkaan ehkä ensiajatuksena mielletä kovin mielenkiintoiseksi. Aiheeseen perehtyessä kuitenkin ymmärtää muun muassa millaisista hävikkisummista on kyse vuosittaisella tasolla, siitä herää kiinnostus tutkia mitä kaikkea ilmiöön liittyy. Aiheen ajankohtaisuus tulee kysymykseen keskusteltaessa muunto-rangaistuksen liittyvistä muutoksista. Valtioneuvoston viestintäosasto kertoi vuoden 2018 hallituksen kehysriihessä tehdystä päätöksestä, ohjata 10,8 miljoonaa euroa sakon muutorangaistusmenettelyn uudistukseen (Valtioneuvosto 2018).

Ammattikorkeakoulutasoisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa alaan liittyvää uutta tietoa ja syventää omaa ammattiosaamista. Pidän aihevalintaani tähän tarkoitukseen hyvin soveltuvana. Tavoitteeni on tehdä laadukas opinnäytetyö, joka vastaa esittämiini tutkimuskysymyksiin ja pysyy kuitenkin työmäärältään sellaisena, että saan työni valmiiksi annetuissa aikarameissa.

Rikoksentorjunnalla pyritään selvittämään ja vaikuttamaan tekijöihin, joilla ehkäistään rikollisuutta. Tarkoituksena on tuottaa konkreettisia toimia, joilla pystytään ehkäisemään henkilöiden ajautumista rikolliseen elämäntyyliin tai katkaista heidän rikollinen käyttäytymisensä. (Koskinen & Lalla 2002, 27.) Opinnäytetyöni tuo vastauksia kysymyksiin: miksi näpistellään, liittykö näpistyksen tekijän taloudelliseen tilanteeseen tai päihteiden käyttöön. Näpistääkö ihminen tarpeeseen, vai jostain muusta syystä, hankkiakseen taloudellista hyötyä myymällä tuotteita tai antaakseen niitä muuten pois. Millaisilla syillä tekijä oikeuttaa näpistelyn ja millaisia tunteita teko hänessä herättää.

Ilmiön toiselta puolelta kartoitan kaupanalan näkemyksiä ja kokemuksia aiheeseen liittyen. Opinnäytetyö antaa tietoa siitä, millaisina henkilöinä kauppiat kokevat myymälävarkaajat, millaisia on käytännön kohtaamiset myymälävarkaiden kanssa sekä millaista taloudellista

menetystä myymälävarkaudet aiheuttavat. Etsin vastauksia myös siihen, kuinka poliisin koetaan toimivan tehtävillä ja onko suomalaisen yhteiskunnan rangaistuksilla mitään vaikutusta tekijöiden käyttäytymiseen. Työssäni käsitellään myös useasta näkökulmasta ilmiöön liittyvää analyysitietoa. On mielenkiintoista nähdä, onko analyysitieto yhtenäisessä linjassa sen kanssa, kuinka kaupanala kokee tilanteen olevan. Tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua, muita tiedonhankintakeinoja olivat analyysit ja tilastojen tarkastelu.

Luvussa 1 eli johdannossa käsitellään työn rakenne sekä aiheen valintaan vaikuttaneet seikat. Luvussa 2 käydään läpi aihealueesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia, aiheeseen liittyvää lakitaustaan ja myymälävarkauksien historiaan. Luvut 3 - 4 paneutuvat aiheen teoriapohjan kartoittamiseen. Luvussa 3 paneudutaan myymälävarkasteemaan ja siihen liittyviin ilmiöihin erilaisten analyysitekniikoiden avulla. Luku 4 käy läpi aihealueesta tuotettua tilastotietoa. Luvussa 5 käsitellään tutkimuksen toteuttamisen suunnittelua sekä käytettyä tutkimusmenetelmää. Luvussa 6 avataan ja käsitellään teemahaastattelun tuottamat haastattelu ja tutkimusmateriaali. Viimeisessä luvussa 7 tehdään työstä kokonaisuutena johtopäätöksiä: arvioidaan työn tuottamaa tietoa, tiedon luotettavuutta, eettisiä kysymyksiä ja työhön liittyviä kehityskohteita.

1.1 Historia

Omaisuusrikoksiin ja myymälävarkauksiin liittyy mielenkiintoista historiaa. Historiaan perehtyessä voi nähdä kuinka paljon varkauksia koskeva rangaistuspolitiikka on muuttunut vuosikymmenten ja vuosisatojen aikana. Britanniassa vuosien 1688-1800 välillä sai yli 5 shillingin arvoisen tuotteen varastamisesta hirttotuomion (Shteir 2011, 18). New Yorkissa vuonna 1929 oli käytössä Baumesin laki ”four strikes”, jolla pyrittiin rankaisemaan myös pienempien rikoksien tekijöitä, neljännestä myymälävarkauksesta voi tulla tuomituksi elinikäiseen vankeusrangaistukseen ja samana vuonna elinikäinen langetettiin ensikertaa naismyymälävarkkaalle. (Shteir 2011, 118.)

Itsepalvelumyymälöiden yleistymisellä on ollut merkittävä rooli myymälävarkauksien lisääntymiseen. Suomen ensimmäinen itsepalvelumyymälä Olli F. Linnainmaan putiikki avattiin Porissa vuonna 1949, muualla Suomessa kuten Helsingissä itsepalvelumyymälät yleistivät vasta 1950-luvulla (Maarit Kautto, 2010).

Vuonna 1965 FBI julkaisi tiedotteen, jossa se kertoi myymälävarkauksien lisääntyneen edeltäneen viiden vuoden aikana 92 prosenttia. Amerikkalainen insinööri Arthur John

Manisy alkoi kehitellä turvallisuuslaitteita ja toi markkinoille ensimmäisen tuotesuojalaitteen – eli hälyttimen vuonna vuotta myöhemmin 1966. (Shteir 2011: 45-47.) Hälyttimien, valvontakameroiden ja muiden turvallisuustuotteiden tultua alkoi kilpajuoksu myymälävarkaiden ja turvallisuusalan välillä. Myymälävarkauksien määrät ovat nousseet vuosikymmenien aikana ennaltaehkäisevästä valvonnasta huolimatta.

Vuonna 1977 amerikkalainen Lawrence A. Conner Jr. aloitti vertaistukiryhmän ”Shoplifter Anonymous” (Suomessa Nimettömät Näpistelijät), auttaakseen pakonomaisesti varastelevaa ystävänsä. Conner uskoi, että henkilö voi olla riippuvainen näpistelystä ja voi parantua siitä aivan kuten muut riippuvaiset tai alkoholistit. (Shteir 2011: 157.)

1.2 Opinnäytetyön aiheen rajaus

Minulle oli myös alusta asti tärkeää saada rikoksenteijöitä haastateltavaksi. Alkuperäinen ideani tehdä työ kleptomaniaan liittyen osoittautui hankalaksi. Kleptomania on Suomessa hyvin suppeasti tutkittu käytöshäiriö, joten siitä oli hyvin vaikea löytää tietoa. Kleptomaniasta kärsii arvioiden mukaan vähintään 5% kaikista myymälävarkauksiin syyllistyvistä henkilöistä (Huttunen 2017).

Kleptomaniasta kärsivillä henkilöillä on usein myös monia muita merkittäviä mielenterveydellisiä häiriöitä. He kärsivät mm. masennuksesta, ahdistuksesta, eristäytyneisyydestä, mielialanvaihteluista, riippuvuuksiin liittyvästä käytöksestä sekä häpeän, syyllisyyden ja katumuksen tunteista. Kleptomaanikoilla on tekoihin liittyviä salaisuuksia, eivätkä he ole usein halukkaita käymään asiaa läpi mielenterveysammattilaisten kanssa. (Marcus, J. & Goldman M.D. 1998, x-xii.) Marcusin ja Goldmanin (1998, x-xii) määritelmä sai ymmärtämään, että diagnosoidut kleptomaanikot ovat mahdollisesti mielenterveyspalveluiden asiakkaita ja tätä kautta heitä olisi hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta saada haastateltavaksi.

Päätin muokata aihettani hieman arkipäiväisemmäksi ja keskityin opinnäytetyössäni yleisesti myymälävarkauksiin ja niiden tekijöihin. Rajasin aiheestani pois hankalasti tavoitettavat tekijäryhmät; nuoret ja ulkomaalaiset tekijät.

Tutkimuskysymyksiksi määrittelin kolme kysymystä:

- ”Miksi myymälävarkauksia tehdään?”
- ”Millaisia kiinniottolanteet ovat?”
- ”Millaisilla ratkaisuilla myymälävarkauksien määrää voidaan vähentää?”

2 TEORIAOSUUS

Käytän opinnäytetyössäni termejä myymälävarkaus ja näpistys kuvaamaan samaa asiaa. Puhun myös rinnakkain varastamisesta ja näpistämisestä, koska tässä yhteydessä ei ole mielestäni oleellista keskittyä siihen, minkä arvoisen tavaran tai hyödykkeen varastamisesta on kyse. Hävikistä puhuttaessa ei tarkoiteta sisäistä hävikkiä, johon kuuluu mm. työntekijöiden varastamisesta ja logistiikkapalveluista johtuva hävikki vaan ainoastaan ulkoisten tekijöiden aiheuttamasta hävikistä.

Omaisuusrikoksista varkaus on yksi yleisimmistä rikoksista, tästä huolimatta sitä ei ole tutkittu yhtä paljon, kun muita rikoslajeja. Tekijäryhmänä varkaat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä rikoksentekejiä, eli rikosten motiivit ovat keskenään hyvin erilaisia ja myös tekotavat eroavat toisistaan. Osa varastaa tavoitellakseen taloudellista hyötyä, osa impulsiivisena tekona, osa puolestaan osana psyykkistä ongelmaansa, eli varastamisella henkilö pyrkii poistamaan kokemaansa stressiä. Osa myymälävarkauksista ei liity edellä kuvattuihin luokitteluihin eikä teko johdu tekijän tunneperäisistä vaikeuksista, vaan teko on seurausta ryhmäpaineesta tai tilanteen luomasta tilapäisestä houkutuksesta. (Haapasalo 2017, 322-324.)

Myymälävarkauksiin liittyviä tutkimuksia löytyy mm. Ilari Kotsaksen Tampereen yliopiston vakuustieteen tiedekunnassa tekemä Pro gradu – tutkimus sekä Mikko Koskisen ja Markus Lallan kaupan keskusliiton turvallisuusvaliokunnan tilaama tutkimus. Kotsaksen työ käsittelee pieniin päivittäistavarakauppoihin kohdistunutta rikollisuutta ja Koskisen ja Lallan työ on opas myymälärikollisuuden torjuntaan.

Kotsaksen työssä tutkimuksen keskiössä on vuonna 2009 vapautuneiden kauppojen aukioloaikojen vaikutus myymäläturvallisuuteen. Kotsas käsittelee työssään niin myymälöissä tapahtuvia myymälävarkauksia, kuin henkilökuntaan kohdistunutta väkivaltaa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkaisi vuonna 2011 ensimmäisen kotimaisen yritysuhritutkimuksen, joka tutki yksityisten henkilöiden ja kotitalouksien sijaan yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta (Kotsas 2011, 25). Yritysuhritutkimuksen mukaan 80 prosenttia myymälävarkauksista on asiakkaiden tekemiä, 20 prosenttia koostuu myymälän henkilökunnan ja yhteistyötahojen edustajien tekemistä varkauksista (Kotsas 2011, 26). Suomessa myymälävarkauksista koitua varkaushävikki vuosittain on eri lähteiden mukaan n. 460-550 miljoonaa euroa. Lisäksi kaupat käyttävät erilaisiin vasta- ja turvallisuustoimiin vuosittain noin 100 miljoonaa euroa, 40% hävikistä johtuu ulkoisista varkauksista. (Riikka Koskenranta 2017 & Varpu Kiviranta 2014.)

On useita eri tapoja määritellä erilaisia myymälävarkauksiin syyllistyviä tekijäryhmiä. Määrittelyn raja-arvoista riippuen lista voi olla hyvin erilainen. Myymälävarkauksien tekijät voidaan eritellä esimerkiksi ulkoisiin tekijöihin ja yrityksen sisäisiin tekijöihin, joihin kuuluu myös yhteistyökumppanit kuten yritykseen logistisia palveluita tuottavat yritykset (Koskinen & Lalla 2002, 25-26). Koskinen ja Lalla (2002, 15-18) luettelivat ulkoiset myymälävarkauksien tekijät yhdeksään kategoriaan: nuoret ensikertalaiset, tilaisuuden tullen varastavat, ulkomaalaistaustaiset, ammattilaisvarkaajat, eläkeläiset, hädänalaiset ihmiset, kleptomaanikot, huumeiden käyttäjät ja muut päihtyneet ongelma-asiakkaat. Koskisen ja Lallan määrittelemät ryhmät ovat suoralinjaisia, tosiasiaa tekijät voivat edustaa useita edellä mainittuja kategorioita eikä heidän luokittelemisensä ole välttämättä yksinkertaista.

Frank E. Hagan määrittelee kirjassaan *Crime types and criminals* tekijöiden kuuluvan kahteen luokaan, joka perustuu Mary Owen Cameronin vuonna 1965 kirjassaan *The Booster and the Snitch: Department Store Shoplifting* määritelmään myymälävarkauksien tekijöistä. Ammattilaiset (boosters) kuvaillaan eteviksi ja suunnitelmallisiksi rikoksentekijöiksi, jotka keskittyvät varastamaan arvokkaampia tuotteita. Amatöörit (snitches) puolestaan eivät Cameronin mukaan pidä itseään rikollisina, he anastavat pieniä esineitä henkilökohtaisiin tarpeisiinsa ja selittävät tekoaan usein kleptomanian sairastamisella. Cameron pitää todennäköisempänä syynä kuitenkin jännityksen hakeminen, seikkailu, tarve ja ahneus. (Hagan 2010, 151-152.)

Tilastokeskuksen 16.3.2018 julkaiseman tiedotteen mukaan omaisuusrikokset ovat vähentyneet vuoden 2017 aikana. Myymälävarkauksia ja -näpistyksiä kirjattiin poliisiin, tullin ja rajan tietoon tulleina rikoksina 44 900. Luku on 2 000 tapausta vähemmän kuin vuonna 2016. Vuodesta 2009 on myymälävarkauksien ja -näpistysten määrä laskenut noin 17 prosenttia. (Tilastokeskus 2018.) Varkausrikosten määrä kasvoi 1990-luvun alussa Suomessa, mutta kansainvälisen laman alettua kasvukehitys pysähtyi. 2000-luvulta asti varkausrikosten määrä on ollut tasaisessa laskussa ja vakiintunut lähivuosina. Lähivuosina omaisuusrikosten määrä olisi voinut laskea voimakkaamminkin, mutta tilastoissa näkyy rajat yli liikkuvan rikollisuuden rantautuminen Suomeen. (Aaltonen, Danielsson & Suonpää 2016, 114.)

2.1 LAKIPOHJA

Rikoslain 28 luvun 1 ja 3 pykälässä (24.8.1990/769) käsitellään omaisuusrikoslajit, varkaus ja näpistys. Molemmissa nimikkeissä on kyse henkilön omaisuuteen kohdistuneesta anastusrikoksesta. Näpistyksessä anastetun omaisuuden arvo on mitattu vähäiseksi. Näpistys- ja varkausrikosten rahallinen raja on mukaillettu suhteellisen tarkasti rahanarvossa tapahtuneita muutoksi. Rangaistuksia tarkastellessa voidaan nähdä, että näpistyksen ja varkauden rahallinen raja liikkuu 500 euron molemmilla puolilla, mutta rahallista rajaa enemmän kokonaisarviointiin vaikuttaa anastusrikokseen liittynyt tekotapa, tekopaikka sekä se liittyykö tekoon erityispiirteet, kuten murtotoimia. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 719-720.)

2.2 Myymälävarkausrikoksiin soveltuvat rangaistuskäytännöt

Muuntorangaistukseen ryhtyminen käsitellään laissa sakon täytäntöönpanosta (SakkoTPL, 2002/672). SakkoTPL 3 luvun 24 pykälässä. Mikäli sakon saaneelta maksuvelvolliselta ei saada perittyä hänelle määrättyä sakkoa, tulee hänet haastaa muuntorangaistuksen määräämistä käsittelevään oikeudenkäyntiin. Haastettavalle on annettava kuukausi aikaa maksaa muunnettavaksi tuleva sakko ennen oikeidenkäyntiä SakkoTPL 3 luvun 26 pykälän mukaan. SakkoTPL 3 luvun 35 pykälässä kerrotaan, että sakon voi maksaa kokonaisuudessaan vielä ennen muuntorangaistuksen käytäntöönpanoa välttääkseen passittamisen vankilaan. Syyttäjä voi SakkoTPL 3 luvun 28 pykälän mukaan luopua muuntorangaistusvaatimuksesta, mikäli rikos on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, sakkoon johtaneeseen rikokseen on syyllistytty alle 18-vuotiaana tai maksuvelvollisen henkilökohtaisen olot, sairaus tai vankeudesta aiheutuneet haitat olisivat kohtuuttomia.

Vuonna 2008 oikeusministeriön asettama työryhmä sai tehtäväkseen miettiä muuntorangaistukseen tulevia muutoksia. Työryhmä pohti lisäksi yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen nostamista muuntorangaistuksen rinnalle rangaistusmenetelmiksi. Muutoksella poistettiin poliisin kirjoittamien sakkojen muuntokelpoisuus ja muutokset tulivat voimaan 2009. (Valtioneuvosto 2009.) Poliisiammattikorkeakoulussa rikosprosessi-oikeuden yliopettaja Satu Rantaeskola kertoo, että ennen muuntorangaistukseen liittyvää muutosta sakkoja muunnettiin liukuhihnamentaisena menettelynä käräjäoikeudessa. Vasta myöhemmin käsittelyissä alettiin ottaa huomioon myös kohtuullisuusnäkökulmia, kuten

maksuvelvollisen terveydellinen tila tai se, että hänet on määrätty velkasaneeraukseen. Näiden kohtuullisuusnäkökohtien huomioon ottaminen ei ollut johdonmukaista.

Rantaeskolan mukaan suurin osa kansalaisista maksaa sakkonsa jo ensimmäisen muistutuksen jälkeen ja myös itse muuntorangaistukseen tuomitut maksavat sakkonsa usein ennen tuomion täytäntöönpanoa. Muuntorangaistuksen poistamista koskevalla lausuntokierroksella mm. poliisiammattikorkeakoulun puolesta annetussa lausunnossa, jota Rantaeskolakin oli laatimassa, otettiin kantaa menettelyn poistamiseen. Se koettiin huonoksi asiaksi ja aiheuttavan lainkuuliaisuuden heikentymistä. Muutoksen jälkeen poliisihallinnon täydennyskoulutuksen tilaisuuksissa on ollut Rantaeskolan mukaan nähtävissä turhautuminen tilanteissa, joissa sakon saaneet henkilöt repivät sakkolappuja poliisipartion edessä.

Muuntorangaistuksen palauttamista esitettiin vuonna 2014. Tällöin lakiin esitettiin, ettei sakkoja voitaisi käsitellä rikosasiaana, mikäli henkilöllä olisi aiempia sakkorikkomusten toistuvuuksia ja samankaltaisuuden perusteella tulleita sakkoja. Mikäli tekijä esittää piittaamattomuutta lain kieltoja, käskyjä ja niiden rikkomisesta määrättyjä seuraamuksia vastaan, voitaisiin sakkorikoksiin syyllistynyt tuomita muuntorangaistukseen. Esityksessä ehdotettiin muuntorangaistuksen enimmäismäärän laskemista 60 päivästä 40:n päivään. (HE 291/2014.) Seuraavana vuonna hallitus esitti edellisenä vuonna esitetyn lain kumoamista. Kumoamisen esittämistä perusteltiin valtiontalouden heikentymisellä ja lainmuutokselle varatun määrärahan poistamisella kehyspäätyksestä. (HE 62/2015.) Vuonna 2018 valtioneuvoston viestintäosasto kertoi hallituksen kehysriihessä tehdystä päätöksestä ohjata 10,8 miljoonaa euroa sakon muuntorangaistusmenettelyn uudistukseen (Valtioneuvosto 2018).

Kaupanala on lobannut näkyvästi muuntorangaistuksen palauttamisen puolesta. Kaupanala edustajat ovat saaneet paljon huomiota erilaisissa medioissa ja aihetta on pidetty aktiivisesti esillä. Hallituksen esityksessä (HE 291/2014) otettiin esille, että muuntorangaistus kohdistuu usein yhteiskunnan huono-osaisiin ihmisiin. He voivat kärsiä syrjäytymisestä ja erilaisista päihdeongelmista. Muutaman vuotta aiemmin tehdyn vankien terveystutkimuksen mukaan ilmeni, että muihin vankeihin verrattuna sakon muuntorangaistusta suorittavat vangit ovat poikkeuksellisen huonokuntoisia. Esityksessä myös mainitaan muuntorangaistuksen ympärillä pyörinyt moraalinen keskustelu, onko oikein, että vankilaan voi joutua moitittavuudeltaan sakkorangaistukseen johtavasta rikoksesta. Esityksen mukaan muuntorangaistuksella voidaan lisätä sakotetun intoa maksaa sakko, vaikka sitä ei saataisi sakotetun vähävaraisuuden vuoksi muuten perittyä. Esityksen mukaan tavoite on, että

sakoista mahdollisimman suuri osa maksettaisiin vapaaehtoisesti ja maksamatta jääneet sakot saataisiin perittyä joutumatta käyttämään muuntorangaistusmenettelyä. Esityksen mukaan tulee tavoitella tilannetta, jolla muuntorangaistus saadaan kohdistettua nimenomaan henkilöihin, jotka eivät piittaa lain kielloista ja käskyistä syyllistymällä toistuvasti lieviin omaisuusrikoksiin.

Nykyistä muuntorangaistusta ei voi suorittaa ehdollisena vankeusrangaistuksena. Muuntorangaistuksen rinnalle voidaan miettiä myös muiden rangaistusmenetelmien käyttömahdollisuuksia. Yhdyskuntapalvelu voisi olla yksi vaihtoehto, tällöin tuomittu tekee yhteiskunnalle hyödyllistä työtä hänelle määrättyssä kohteessa. Yhdyskuntapalveluun kelpuuttaminen vaatii suostumusta ja soveltuvuutta. Tuomioistuin pyytää rikosseuraamuslaitokselta soveltuvuusarviota henkilöstä. Soveltuvuusarviossa selvitetään syytetyn motivaatiota, elämäntilannetta ja päihteidenkäyttöhistoriaa. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2012 mietintöjä yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksista. Mietinnössä laadittiin ehdotuksia hallituksen esitykseen. Keskeisiä ehdotuksia oli yhdyskuntapalveluun liittyvät selkeytykset, sakkopalvelun ottaminen käyttöön sakon muuntorangaistuksen korvaajana sekä tuomitun sosiaalisen selviämisen edistäminen ja päihdehuollon avopalveluiden ja laitoshoitopalveluiden parantaminen. (2012, 10). Sakkopalveluksessa Rikosseuraamuslaitos vastaisi toiminnan järjestämisestä, mikä sisältäisi myös tapaamisia valvojan kanssa (Valtioneuvos 2012).

Valvontarangaistus sijoittuu rikosoikeudellisissa seuraamuksissa yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välille. Valvontarangaistuksessa tuomittu asuu kodissaan ja suorittaa rangaistuksen niin teknisin laittein kuin muilla keinoin valvottuna. Aiemmat ehdottomat rangaistukset voivat olla este valvontarangaistukseen määräämiselle. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Rantaeskola pitää valvontarangaistusta yhtenä vaihtoehtona ja näkee siinä mahdollisuuden osallistua jonkinlaiseen päihdeohjelmaan, jonka avulla päästäisiin kiinni siihen mikä on henkilön oikea ongelma. Yleisen käsityksen mukaan vankila ei paranna ketään vaan voi jopa pahentaa tilanne.

Rantaeskolan mukaan ilmiöön kokonaisuutena pitäisi panostaa laaja-alaisesti ajattelevilla ja pitkälle tähtäävillä toimilla. Muuntorangaistuksesta käytävään keskusteluun pitäisi liittää myös muita elementtejä ja monialaisia ratkaisuja, joilla pystyttäisiin pureutumaan niihin perussyihin, joiden takia näpistyksiä tehdään. Pitäisi kehittää yhteiskunnallisia- ja hoidollisia toimenpiteitä, ettei näpistelyn tarvitsisi olla keino hankkia perustarpeita kuten elintarvikkeita. Yhteisen päämäärän eteen tulisi katsoa asioita useammasta näkökulmasta.

Rikosoikeudellisesta näkökulmasta asiaa tarkastellessa tulee kuitenkin muistaa, että poliisin tulee keskittyä omaan työhönsä ja hoitaa sakottaminen ja syyttäjien tulee viedä muunnettavia sakkoja eteenpäin. Näin yhteiskunta pystyy hoitamaan paremmin velvollisuutensa ja huolehtia mm. kauppiaiden omaisuuden- ja yritystoiminnan suojasta.

3 ANALYYSITEKNIIKAT TYÖVÄLINEENÄ

Aiheeseen liittyvän kirjallisuuden ja artikkeleiden lisäksi tein kolme erilaista analyysia myymälävarkasteemasta. Analyysien tarkoitus on käydä keskenään hieman eri näkökulmista läpi aiheeseen liittyvää, minulla jo ennestään olevaa tietoa. Analyyseilla kerätään yhteen paikkaan käsityksiä, olettamuksia ja ajatuksia siitä, kuinka koko käsite myymälävarkauksista ja niiden tekijöistä koostuu.

Analyysitekniikoita kannattaa käyttää ennen itse varsinaisen projektin aloittamista, jolloin analyysit ohjaavat tulevan projektin etenemistä ja niiden avulla voi jo varhaisessa vaiheessa paljastaa projektiin liittyviä heikkouksia tai riskejä (Opetushallitus). Valitsin analyysityökaluiksi Mindmap analyysin, Peste-analyysin ja Swot-analyysin.

Mindmap-analyysi on perinteinen ja helppo visuaalinen tapa analysoida asioita. Mindmap-analyysissa lähdetään pääasiasta eli analysoitavasta asiasta tai ilmiöstä liikkeelle ja kerätään sen ympärille tietoa. Peste-analyysin nimi muodostuu sen tutkimien näkökulmien alkukirjaimista. Peste-analyysilla kartoitetaan ilmiöön liittyviä toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia. Se on apumenetelmä, jolla selvitetään ilmiöön tai organisaatioon liittyvää poliittista, ekonomista, sosiaalista, teknologista ja ekologista tilaa ja tulevaisuutta. (Oxford College of Marketing.) Kolmantena menetelmänä käytin Swot-analyysia, jolla analysoidaan toimintaympäristöä ja siinä tapahtuvaa kehitystä kokonaisuutena. *Swot* itse terminä muodostuu englanninkielisistä sanoista: Strengths (vahvuudet), Weaknesses (heikkoudet), Opportunities (mahdollisuudet) ja Threats (uhat) (Opetushallitus).

Peste-analyysi. Analyysitapa, jota käytetään perinteisemmin markkinoinnin alalla ja sillä pyritään arvioimaan muutosilmiöitä ja alaan liittyviä tulevaisuuden näkymiä. Pysin hakemaan työhöni uudenlaisia lähestymistapoja ja tein aiheesta Peste-analyysin, vaikka se aluksi tuntuikin todella hankalalta. Peste-analyysiin kirjasin visioita tai ehdotuksia, jotka eivät ole kovinkaan realistisia, mutta sen sijaan visioivia ja pohtivia.

Peste-analyysissa tärkeintä oli paneutua toimenpiteisiin ja muutoksiin, joilla voisi nimenomaan vähentää myymälävarkauksien määrää. Merkittävään osaan nousi kolme teemaa, lainsäädännöllinen puoli, eli millaisia lakimuutoksia ja linjauksia tehdään, toisena sosiaalipalvelujen tärkeys ja se millaiseen suuntaan suomalainen yhteiskunta on menossa, tuleeko sen jäseniä tukea uusien keinoin ja tuleeko rakentaa jonkinlaista tukiyhteiskuntaa. Kolmanneksi teemaksi nousi jatkuvasti kehittyvä tekniikka, luotetaanko tulevaisuudessa tekniikan mahdollistaviin ratkaisuihin ja valvontaanko kansalaisia yhä enemmän.

Muutosvoima	Myymälävarkauksien määrän vähentäminen	Varhaisen puuttumisen malli Sosiaalipuolen sitoutuminen asian hoitoon
Poliittiset	Lainsäädännöllinen tuki	Sosiaalilait Rikoslaki, muuntorangaistus Jokin muu uusi laki
Ekonomiset	Myymälävarkauksien vähenemisen toivotaan vähentävän eri viranomaisten ja kaupanalan resurssien käyttämistä	Viranomaiset vapautuvat myymälävarkauksista tulevien tehtävien hoidosta Kaupanalan hävikki vähenee, mikä vaikuttaa kuluttajahintoihin
Teknologiset	Useita teknologisia ratkaisuja, joita voidaan kehittää rikosten ehkäisemiseksi	Turvallisuusalan kehittäminen Tekijöiden asettaminen jonkinlaiseen seurantaan
Sosiaaliset	Sosiaalisesti tekijöiden kesken hyväksytty toimintamalli Varastamisen tarpeen ”nollaaminen”	Sosiaalisen toimintamallin muuttaminen Yhä lisääntyvä sosiaalimenojen kasvaminen
Ekologiset	Viranomaisten liikkuminen aiheuttaa kasvihuonepäästöjä Anastettu omaisuus päättyy osittain luontoon	Toimintamalleja kaupanalalle, vaaditaanko aina poliisin läsnäoloa?

Kaavio 2. Peste-analyysi.

Swot-analyysi. On aiemmin esiteltyihin analyysitekniikoihin verrattuna suhteellisen kevyt ja sitä käytetään yleensä siinä vaiheessa, kun on jo päätetty projektin kehittämiskohde ja halutaan suunnitella siihen liittyvää oppimista. Swot-analyysi on tekijänsä mukaan helposti muuntuva, joten sen antama tieto ei ole yksiselitteistä, eikä sen perusteella kannata tehdä isoja toimintaa ohjaavia päätöksiä. Swot-analyysissa jaotellaan sisäisten tekijöiden vahvuudet ja heikkoudet sekä ulkoisten tekijöiden tuomat mahdollisuudet ja uhat. (Opetushallitus.)

Sijoitin Swot-analyysini myymälävarkaudet juuri poliisin tehtävälajina. Mietin millaisena tehtävänä myymälävarkaus ja siihen liittyvät osapuolet esittäytyvät poliiseille. Riskeihin nostin niin omaan työskentelytyyliini liittyviä seikkoja kuin haastateltavien löytämisen ja luotettavuuden arvioinnin haastavuudet. Vahvuuksiksi ja mahdollisuuksiksi kirjasin oman motivaation ja mahdollisuuden esitellä vähemmän tutkittu aihe mahdollisimman mielenkiintoisella tavalla.

SWOT	Vahvuudet	Heikkoudet
Sisäinen ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> - Motivaatio - Lähteet ja haastattelut - Uusi aihealue/ tutkimaton maaperä 	<ul style="list-style-type: none"> - ”Tylsä peruskeikka” - Jaarittelu ja asian taustojen liika syynäminen - Haastateltavien luotettavuus
	Mahdollisuudet	Uhat
Ulkoinen ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> - Esitellä aihe kiinnostavasti - Päästä johtopäätöksiin - Avata keskustelua esim. rangaistuksista ja hoitoon ohjaamisesta - Raottaa ongelman laajuutta 	<ul style="list-style-type: none"> - Aihealueen turha laajeneminen - Vaikeus löytää punainen lanka aineiston seasta - Kokemuskertojien löytäminen haastateltaviksi

Kaavio 3. Swot-analyysi opinnäytetyöstä, jonka aiheena on myymälävarkaudet.

4 TILASTOTIETO

Helsingin poliisilaitoksella keskustellessani rikostiedustelu- ja analyysiyksikössä työskentelevän rikosylikonstaapeli Ossi Yliskosken kanssa kävi selväksi, että hän on oikea henkilö kertomaan tilastoista ja näyttämään, kuinka Polstat-ohjelmalla saa tehtyä kaavioita määrättyjä valittuja viitearvoja käyttäen. Toivoin saavani käyttööni tilastot myymälävarkauksien määristä vuodesta 2007 lähtien (sakon muuntorangaistuksen poistamisesta päätettiin 2008) niin Helsingin alueella, kuin koko Suomessa. Halusin tilaston myös siitä, kuinka paljon poliisilla on Helsingin alueella hälytystehtäviä myymälävarkauksiin liittyen. Polstat-ohjelmistolla luotuja kaaviota tarkastellessa tulee huomioida, että kaikissa kaavioissa Helsingin lukumäärät ja prosentit ovat mukana myös koko Suomea koskevissa tilastoissa.

Taulukko 1. tuo esille omaisuusrikosten kokonaismäärän koko maassa ja Helsingin alueella. Näpistysten määrä on pysynyt niin koko maassa, kuin Helsingin alueellakin suhteellisen vakioituneessa määrässä viimeiset kymmenen vuotta. Tilaston mukaan Suomessa myymälävarkauksien huippu, eli yli 50 000 tapausta vuosittain saavutettiin tultaessa 2010-luvulle. Tämän jälkeen luku on tasaantunut noin 45 000 ja vaikuttaa olevan hieman laskussa.

Taulukko 1. Myymälävarkauksien ja näpistysten kokonaislukumäärä.

Ilmoitettu teontarkenteita		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Poliisi	TÖRKEÄ VARKAUS	11	17	18	21	21	17	20	16	8	21	12
	TÖRKEÄN VARKAUDEN YRITYS	1	0	0	0	4	1	1	4	1	1	2
	VARKAUDEN YRITYS	135	167	222	197	196	166	184	189	176	178	186
	VARKAUS	3 158	3 545	4 451	4 292	3 439	2 764	2 962	2 577	2 500	2 406	2 195
	NÄPISTYKSEN YRITYS	1 080	1 185	1 246	1 381	1 173	1 209	1 255	1 228	1 153	1 060	1 382
	NÄPISTYS	40 910	43 908	47 955	47 575	47 834	43 258	43 170	45 424	43 967	43 237	41 126
	Summa	45 295	48 822	53 892	53 466	52 667	47 415	47 592	49 438	47 805	46 903	44 903
215 Helsinki	TÖRKEÄ VARKAUS	3	2	5	3	2	2	10	3	1	8	3
	TÖRKEÄN VARKAUDEN YRITYS	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	VARKAUDEN YRITYS	37	34	62	52	57	34	41	35	35	45	60
	VARKAUS	697	733	900	962	683	517	507	585	545	606	559
	NÄPISTYKSEN YRITYS	332	403	447	526	393	471	448	494	416	452	620
	NÄPISTYS	10 034	10 526	11 699	12 022	11 570	10 301	10 139	11 081	10 487	10 530	9 972
	Summa	11 103	11 698	13 113	13 565	12 705	11 325	11 145	12 198	11 485	11 641	11 215

Vuorokauden jokaiselle päivälle tulee noin 27,3 myymälävarkastehtävää Helsingin alueella (käytetty vuoden 2017 näpistysten kokonaismäärää). Myymälävarkauksien määrä on verrattain suuri Suomen suurimmassa kaupungissa Helsingissä, jossa asuu 620 715 asukasta (Helsingin kaupunki 2015). Helsingissä tehdään yksi myymälävarkaus 62:ta asukasta

kohden, kun muussa Suomessa sama luku on yhden suhde 157. Helsingin lukua voi selittää kaupungin koon lisäksi sen sijainti - tekijöiden on helppo käydä kaupungissa ja liikettä on varmasti niin läheisistä kunnista kuin ulkomailtakin.

Varkausrikosten määrä suhteessa väestöön riippuu merkittävästi paikkakunnan tyypistä. Kaupunkimaiset kunnat sekä pääkaupunkiseutu erottuvat muista alueista. Pääkaupunkiseudulla tehdään muuhun Suomeen verrattuna yhtä asukasta kohden noin nelinkertainen määrä varkauksia sekä törkeitä varkauksia. (Aaltonen yms. 2016, 114-115.)

Taulukosta 2. voidaan nähdä määrien nousseen vuosien 2007 – 2009 aikana, jonka jälkeen luvut on laskenut tasaisesti. Poliisin kirjoittamien sakkojen muuntaminen loppui lokakuussa 2009. Tilastosta näkee, että heinäkuu 2009 on ollut kaikkein aktiivisin kuukausi myymälävarkauksien määrässä. Loppuvuoden 2009 ja useiden vuoden 2010 kuukausien aikana taulukossa olevat lukumäärät on merkitty punaisella. Vuoden 2011 lopussa myymälävarkauksien määrä on lähtenyt laskuun koko maassa ja noussut vain yksittäisinä kuukausina yleisen keskiarvon yli.

Taulukko 2. Myymälävarkauksien ja näpistysten kokonaislukumäärä kuukausittain 2007 - 2017.

Ilmoitettu teontarkenteita		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Poliisi	tammi	3 453	3 623	3 615	3 562	4 003	3 682	3 712	3 840	3 621	3 167	3 561
	helmi	3 326	3 693	3 822	3 964	3 793	3 594	3 588	3 997	3 735	3 857	3 371
	maalis	3 921	3 521	4 504	4 724	4 745	4 213	3 689	4 288	4 297	3 814	4 152
	huhti	3 568	4 206	4 311	4 514	4 272	3 914	3 982	3 886	3 863	3 976	3 412
	touko	3 984	4 195	4 436	4 896	5 036	4 113	4 188	4 023	3 949	3 912	4 152
	kesä	3 615	3 807	4 595	4 691	4 083	3 823	3 539	3 923	3 851	3 619	3 561
	heinä	3 656	4 511	5 301	4 340	4 256	4 289	4 119	4 254	3 967	3 791	3 672
	elo	4 169	4 504	4 990	4 840	4 908	4 506	4 385	4 334	4 070	4 349	4 297
	syys	3 971	4 514	5 050	4 982	4 733	3 968	4 186	4 557	4 204	4 335	4 177
	loka	4 523	4 690	4 741	4 810	4 734	4 172	4 474	4 689	4 570	4 290	3 794
	marras	3 821	3 802	4 619	4 509	4 474	3 922	4 168	4 071	4 044	4 090	3 655
	joulu	3 288	3 756	3 908	3 634	3 630	3 219	3 562	3 576	3 634	3 703	3 099
		Kuukausi	45 295	48 822	53 892	53 466	52 667	47 415	47 592	49 438	47 805	46 903
215 Helsinki	tammi	919	836	898	876	951	965	870	1 008	887	808	859
	helmi	729	888	965	959	960	895	765	1 037	898	997	764
	maalis	962	903	1 093	1 257	1 190	1 029	871	1 133	1 058	939	1 092
	huhti	916	967	1 015	1 169	1 091	1 022	958	920	872	1 015	935
	touko	966	1 056	1 098	1 287	1 253	1 028	1 027	1 031	937	1 024	1 106
	kesä	849	956	1 148	1 164	972	918	796	938	925	774	837
	heinä	951	1 033	1 292	1 084	1 020	1 001	1 039	1 109	967	876	838
	elo	949	1 012	1 148	1 164	1 200	988	1 064	1 036	974	1 169	1 058
	syys	1 005	1 054	1 179	1 109	1 058	958	932	1 022	1 045	1 110	1 087
	loka	1 163	1 113	1 264	1 287	1 106	920	1 006	1 126	1 141	1 034	1 007
	marras	934	978	1 041	1 250	1 028	866	920	1 003	969	978	895
	joulu	760	902	972	959	876	735	897	835	812	917	737
		Kuukausi	11 103	11 698	13 113	13 565	12 705	11 325	11 145	12 198	11 485	11 641

4.1 Näpistelijöiden työllistyvyys

Taulukkoa 3. tarkastellessa tulee huomioida, että yleensä polttoainevarkaudet kirjataan myymälävarkauksiin ja että sarjaan 13 kirjatut rikokset kuuluvat yleensä johonkin alaluokkaan (vaihtelut johtuvat hätäkeskuspäivystäjien arvioinneista tehtävänkäsittelyssä). Hätäkeskustietojärjestelmä ELS otettiin käyttöön vuonna 2009, mistä johtuen vuosilta 2007-2009 ei ole vertailukelpoista tilastomateriaalia. Karkeasti tilastojen perusteella laskettuna Helsingin alueella hoidetaan kolmasosa koko maan myymälävarkausehtävistä.

Taulukko 3. Poliisin hälytystehtävien lukumäärä tehtäväluokassa 13, 2009 - 2017.

Tehtävä lkm(on partio)		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Poliisi yht.	13 Varkaus liikehuoneistosta	24	23	14	8	4	5	1	3	1
	131 Varkaus liikehuoneistosta: myymälävarkaus	36 144	35 354	35 046	31 610	31 400	31 713	29 458	28 124	27 327
	132 Varkaus liikehuoneistosta: polttoainevarkaus	908	989	1 107	1 156	938	1 073	783	644	619
	13 Varkaus liikehuoneistosta	37 076	36 366	36 167	32 774	32 342	32 791	30 242	28 771	27 947
215 Helsinki	13 Varkaus liikehuoneistosta	0	0	0	1	0	0	1	1	0
	131 Varkaus liikehuoneistosta: myymälävarkaus	9 982	9 889	9 248	8 695	8 974	9 637	8 663	8 687	8 692
	132 Varkaus liikehuoneistosta: polttoainevarkaus	47	57	67	75	74	84	74	40	68
	13 Varkaus liikehuoneistosta	10 029	9 946	9 315	8 771	9 048	9 721	8 738	8 728	8 760

Tulee huomioida taulukkoa 4. tarkastellessa, että sakkojärjestelmän laaja muutos vuonna 2016 vaikutti liikennetehtävien määrään, koska rikkomusten ja rikosten kirjausperiaatteet muuttuivat. Myös poliisin kenttäjohtojärjestelmän, POKE:n kehittyminen on tuonut tilastoihin lisää suoritteita, kun partiot merkitsevät teknisesti helpommin oma-aloitteisia tehtäviään.

Taulukko 4. Poliisin hälytystehtävien lukumäärä luokissa 0, 1, 2, 3 ja 4, 2009 – 2017.

Tehtävä lkm(on partio)		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Poliisi yht.	0 Hengen ja terv. suojaan kohd. tehtävä	42 590	41 518	44 624	45 722	47 628	47 636	47 838	47 862	49 654
	1 Omaisuuden suojaan kohd. tehtävä	105 261	102 299	105 714	99 174	101 417	103 654	100 616	94 303	93 799
	2 Liikenneonnettomuudesta tai liikenteestä aiheutuva tehtävä	168 250	192 830	200 897	203 734	210 369	229 057	224 015	227 938	242 917
	3 Yksilön suojaan kohdistuva tehtävä	281 935	279 452	290 799	278 363	278 785	266 116	256 234	252 139	252 221
	4 Onnettomuus tai vaarallinen tilanne	8 190	7 965	7 988	6 522	7 190	7 638	7 332	7 182	7 757
	Summa	606 226	624 064	650 022	633 515	645 389	654 101	636 035	629 424	646 348
	215 Helsinki	0 Hengen ja terv. suojaan kohd. tehtävä	8 482	8 331	9 118	8 251	7 847	7 813	7 790	7 802
	1 Omaisuuden suojaan kohd. tehtävä	21 427	21 353	20 902	18 820	19 011	19 584	18 789	19 083	18 604
	2 Liikenneonnettomuudesta tai liikenteestä aiheutuva tehtävä	15 153	21 907	22 569	22 243	23 650	25 738	25 420	28 415	29 282
	3 Yksilön suojaan kohdistuva tehtävä	40 374	41 700	42 341	40 888	42 784	40 401	38 558	38 323	38 046
	4 Onnettomuus tai vaarallinen tilanne	840	1 052	1 101	885	806	830	725	808	913
	Summa	86 276	94 343	96 031	91 087	94 098	94 366	91 282	94 431	94 982

Verratessa omaisuuden suojaan kohdistuvia tehtäviä muihin tehtäviin, pystytään tilaston perusteella toteamaan, että Helsingin alueella ne ovat huomattavasti isommassa roolissa, kuin koko Suomessa.

4.2 Millaisia näpistelijöitä

Ikärakenteeltaan Suomessa kokonaisuudessa yleisimmin myymälävarkauksista epäilty henkilö kuuluu 21-30-vuotiaista muodostuvaan ikäryhmään. Helsingissä epäillyt ovat useimmin samaisesta ikäryhmästä, mutta lähes samoihin lukuihin yltävät epäillyt ikäryhmistä 31-40 vuotta ja 41-50 vuotta. Varsinkin lähivuosina näiden ikäryhmien väliset erot ovat kaventuneet. Tämän perusteella voi tehdä jonkinlaisen johtopäätöksen, että Helsingissä näpistelijät ovat yleisesti hieman vanhempia, kuin koko Suomen alueella. Niin 15-17-vuotiaiden, kuin alle 15-vuotiaidenkin epäiltyjen määrä on laskenut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Helsingin asukkaiden ikärakennetta tutkiessa ei löydy selkeää syytä, miksi näpistelijät ovat iältään vanhempia muuhun Suomeen verrattuna. Tilastokeskuksen 2015 loppuvuodesta julkaiseman tiedon perusteella on laskettu helsinkiläisten asukkaiden keski-ikäksi 40 vuotta,

muussa Suomessa luku oli 42 vuotta (Savolainen 2016). Helsingin asukkaista 15-44-vuotiaita oli enemmän, kun sitä ympäröivissä lähikunnissa tai muun Suomen alueella. Huomattavasti vähemmän Helsingissä oli 45-75-vuotiaita asukkaita verrattuna muuhun Suomeen. (Mäki & Vuori, 2017.)

Taulukko 5. Näpistyksestä epäillyt ikäryhmittäin 2007 – 2017.

näpistys		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ilmoitettu epäillyt												
Poliisi	alle 15	5 278	5 449	5 812	5 675	5 691	4 479	4 031	3 484	3 017	3 236	3 487
	15-17	3 220	3 469	3 894	4 051	3 664	2 963	2 807	2 566	2 363	2 096	2 028
	18-20	4 008	3 795	4 131	3 958	4 165	3 917	3 914	3 853	3 120	2 779	2 598
	21-30	12 352	13 338	14 471	14 325	13 731	12 873	12 733	12 678	12 583	11 756	10 704
	31-40	7 832	8 153	8 755	8 815	8 949	8 226	9 019	9 423	9 466	9 720	8 784
	41-50	5 025	5 575	5 774	5 724	6 045	5 411	5 374	5 374	4 959	4 771	4 338
	51-60	3 011	2 962	3 206	3 189	3 368	2 991	3 007	3 181	2 813	2 701	2 464
	yli 61	1 360	1 457	1 667	1 753	1 667	1 617	1 726	1 863	1 794	1 889	1 484
	Ikäryhmät	42 086	44 198	47 710	47 490	47 280	42 477	42 611	42 422	40 115	38 948	35 887
215 Helsinki	alle 15	875	985	915	897	910	837	683	613	537	562	592
	15-17	508	548	598	681	529	448	492	417	380	385	294
	18-20	760	638	823	818	640	696	668	762	518	547	460
	21-30	3 144	3 068	3 758	3 908	3 413	3 163	3 167	3 162	2 969	2 698	2 322
	31-40	2 167	2 237	2 350	2 485	2 436	2 242	2 378	2 775	2 855	2 803	2 227
	41-50	1 535	1 626	1 979	1 847	1 856	1 515	1 506	1 487	1 261	1 268	1 055
	51-60	835	777	833	905	811	775	791	955	813	758	567
	yli 61	318	275	392	411	292	332	314	417	361	367	240
	Ikäryhmät	10 142	10 154	11 648	11 952	10 887	10 008	9 999	10 588	9 694	9 388	7 757

Rajasin pois opinnäytetyöstäni ulkomaalaistaustaiset rikoksenteekijät ja käsittelen aihetta ainoastaan tässä kappaleessa lyhyesti. Kauppioiden palautteissa ns. vapaa sana- osiossa tämä rikoksenteekijäryhmä nousi nimittäin esille. Yhden hypermarketin päällikkö kuvasi tilannetta näin:

”Laidasta laitaan on (kiinniotettujen) käytös, ehkä aggressiivisuus on lisääntynyt ja etenkin ulkomaisten näpistelijöiden kanssa hankaluudet ovat yleistyneet. (Näpistelykulttuurissa on tapahtunut) Merkittävä muutos. Ulkomainen rikollisuus on noussut erittäin suureksi ja vaikeasti hallittavaksi piirteeksi. Tästä (varastelusta) on tullut myös entistä ammattimaisempaa ja etenkin ulkomaisen rikollisuuden tulo alalle on kasvattanut ongelmaa merkittävästi, toki tämä on tabu, josta ei julkisuudessa saa puhua. Taitaa olla helpompaa vain, että kuluttaja maksaa tämän hinnoissa ja asia vaietaan kuoliaaksi”.

Kannanotto kertoo ehkä jollain tavalla turhautumisesta tilanteeseen ja asian käsittelemisen vaikeudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Kyselyn vastauksesta ei käy ilmi, millaista hankaluutta liittyy ulkomaalaisten kanssa asioimiseen.

Alla oleva tilasto (taulukko 6.) ottaa kantaa ainoastaan siihen, onko tekijä kansalaisuudeltaan joku muu, kuin suomalainen. Kaaviosta ei pysty lukemaan, onko ulkomaalaiset tekijät Suomessa oleskelevia, turisteja vai edustavat ns. liikkuvaa rikollisuutta. Kaaviosta on kuitenkin luettavissa merkittävä muutos ulkomaalaisten tekijöiden prosentuaalisen osuuden kasvamisessa. Varsinkin Helsingin alueella kasvua on ollut huomasti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 6. Ulkomaalisten rikoksesta epäiltyjen prosenttiosuus kaikista epäillyistä 2007 – 2017.

Näpistys		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ulkomaalasten (kansalaisuus)	RE % osuus kaikista											
Poliisi		8,0%	9,0%	10,8%	11,9%	11,6%	11,3%	10,9%	10,6%	11,1%	11,5%	11,7%
215 Helsinki		12,0%	13,5%	16,4%	17,7%	19,3%	18,9%	16,7%	17,2%	18,0%	18,4%	19,8%
Summa		8,0%	9,0%	10,8%	11,9%	11,6%	11,3%	10,9%	10,6%	11,1%	11,5%	11,7%

Suomen maahanmuutto on ollut pitkään ulospäinsuuntautuvaa ja työperusteista. Suurin muutos tapahtui 1980-luvulla, jolloin maahanmuutto alkoi muodostua yhä enemmän perheiden yhdistämisestä ja pakolaisuudesta johtuvista syistä. Suomessa maahanmuutto on ollut verrattuna muihin Euroopan maihin hidasta. 1990-luvulla Suomeen tuli maahanmuuttajia keskimäärin 13 000 henkeä vuosittain. Muutaman viime vuoden aikana Suomeen on muuttanut noin 30 000 henkeä vuosittain. Vuonna 2016 Suomen väestöstä oli reilu 4 prosenttia ulkomaalaisia. Ulkomaalainen väestö on keskittynyt isoimpiin kaupunkeihin ja eniten, eli 9,4 prosenttia ulkomaalaisia asuu Helsingissä. (Miettinen & Helamaa 2018.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkijan suunnitellessa ja hahmottaessa haastattelun kysymyksiä tulee hänen valita oikeat menetelmät ja aineistot. Menetelmiä, teorioita ja aineistoja valitessa tulee valintojen tukea itse tutkimuskysymysten ja tutkimusongelmien ratkaisumahdollisuuksia. (Räsänen ym. 2005, 10.)

Valitsin päätutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelu sopii hyvin laadullisen tutkimuksen menetelmäksi. Halusin valita strukturoitua haastattelua kevyemmän vaihtoehdon ja antaa haastattelun aikana tilaa haastateltavalle. Vältin suljettujen kysymysten esittämistä ja olin ennakkoon miettinyt kysymysrunkoon apusanoja, joilla keskustelua saa ylläpidettyä, mikäli haastateltava ei osaa vastata muutoilemaani kysymykseen. Miellän teemahaastattelun joustavaksi tavaksi kerätä tietoa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa suorassa vuorovaikutuksessa.

Teemahaastattelussa kohdennetaan kysymykset määrättyihin aihealueisiin, eli teemoihin. Teemahaastattelun tekijä on hankkinut tutkittavasta aiheesta jo ennakkoon tietoa ja tähän tietoon perustuen muokkaantuu teemahaastattelun runko. Teemahaastattelun rungossa käsitellään aiheeseen liittyviä sopivia teemoja ja onkin haastateltavalla tyypillisintä, että teemoja käsitellään laajemmin, kuin haastattelussa, jossa esitettäisiin vain suoria kysymyksiä. Teemahaastattelussa ennako-odotuksena on, että siihen valituilla haastateltavilla on kokemusta haastattelun aiheena olevasta aiheesta. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47.)

Teemat muodostuivat omaan haastattelurunkooni luonnollisesti, kun kävin aihetta läpi aikajanaa seuraten ja kirjasin kiinnostavia asiakokonaisuuksia otsikoiksi. Osa kysymyksistä määritteli haastateltavan kokemuksia ja mielipiteitä, kun taas osa keskittyi tiiviimmin faktoihin ja haastateltavan antamiin tilastoihin tai arvioihin. Luonnollisesti kauppiaille ja myymälävarkaille muodostui erilaiset haastattelurungot, mutta osa kysymyksistä oli samoja molemmissa rungoissa.

5.1 Haastateltavien etsiminen

Alusta alkaen minua kiinnosti nimenomaan tekijöiden esittämän kannan esiintuominen osana opinnäytetyötä. Näin järkevänä vaihtoehtona haastatella aiheeseen liittyviä ja aiheesta tietäviä tahoja eri näkökulmista. Myymälävarkauksien teknisestä torjunnasta ja taloudellisista vaikutuksista on tehty aikaisemmin tutkimuksia, mutta tässä työssä sen sijaan keskityttiin aiheen tarkasteluun sen arkiselta käytännönpuolelta. Ensimmäiseksi yritin ohjaajani ehdottamana löytää haastateltavia keskustelupalstojen avulla. Loin anonyymin sähköpostiosoitteen itselleni ja kirjoitin eri palstoille kohteliaan haastattelupyynnön, jossa selitin aiheeni, sen että haastatteluun voi osallistua nimettömän sekä sen, ettei tietoja luovuteta viranomaisille. Keskustelupalstoille, joille olin ilmoitukseni laittanut alkoi pikkuhiljaa ilmestyä kommentteja. Kommentit edustivat lähinnä ns. trollausta, eli osa niistä oli hyökkäviä, epäileviä, naureskelevia ja syyttäviä.

Neljän viikon aikana luomaani sähköpostiosoitteeseen ei tullut yhtään yhteydenottoa, joten päätin lähestyä asiaa toisella tavalla. Laitoin kolmeen päihdehuollon palveluihin liittyvään päiväkeskukseen sähköpostia ja kysyin löytyisikö heidän kävijäkunnastaan haastateltavia. Sain kaikilta kolmelta paikalta vastauksen muutaman päivän sisällä ja sovin meneväni haastattelemaan muutamia tekijöitä Sininauhasäätiön ylläpitämään Ruusulankatu 10 asuntolan ohessa sijaitsevaan päiväkeskus Spottiin.

5.2 Haastateltavien valitseminen

Haastattelin K-Market Ratiksen kauppiasta Saku Kytölää Helsingin Pasilassa. Päiväkeskus Spotissa Helsingin Töölössä haastattelin kolme henkilöä, joista jokainen on tehnyt vähintään kymmeniä myymälävarkauksia. Kävin myös keskustelemassa opinnäytetyöni aiheeseen liittyen Poliisiammattikorkeakoulun rikosprosessioikeuden yliopettajan Satu Rantaeskolan sekä Helsingin poliisilaitoksen rikostiedustelu- ja analyysiryhmässä työskentelevän rikosylikonstaapeli Ossi Yliskosken kanssa.

K-Marketin kauppiaan valitsin haastateltavaksi, koska hän on ollut aktiivisesti asiaan liittyen julkisuudessa ja ajattelin häneltä löytyvän aiheeseen näkemyksiä. K-Marketin kauppiaan kanssa tehty haastattelu antoi mielestäni hieman poikkeuksellisen kuvan kauppojen käytännöistä toimia myymälävarkaiden kiinniottotilanteissa ja muissa käytännöissä niihin

liittyen. K-Market Ratis on omalla alallaan melkeinpä edelläkävijä sen suhteen, kuinka aktiivisesti myymälän työntekijät osallistuvat myymälävarkaiden kiinniottoihin. K-market Ratiksen kauppiaas on ollut joitakin kertoja julkisuudessa koskien liikkeessä tehtyjä kiinniottoja, joista on julkaistu valvontakameravideota sosiaaliseen mediaan ja erilaisiin uutispalveluihin. K-Market Ratis kouluttaa työntekijöitään ottamaan aktiivisesti myymälävarkaita kiinni eri voimankäyttövälineitä hyödyntäen, työntekijöille on myös opetettu tekniikoita erillisillä tunneilla.

Minulla ei ollut tietoa muiden samankokoista liikkeiden toimintamalleista, joten päätin tehdä lisäksi pienen kyselytutkimuksen eri kaupoille ja marketeille. Kysyin Helsingin eri toiminta-alueilla työharjoittelussa olleilta nuoremmilta konstaapeleilta mihin kauppoihin heille oli tullut myymälävarkastehtäviä harjoittelun alussa. Kollegoilta saamaani tietoa hyödyntäen kohdensin kyselyni näihin kauppoihin ja lähetin teemahaastattelun kysymykset, hieman mukautettuna paremmin kyselyyn sopivina muutamalle kauppiaille ja myymälävastaavalle. Kaupat, joihin lähetin kyselyn vaihtelivat kooltaan pienistä marketeista hypermarketteihin.

5.3 Kaupanalan haastattelujen teemat

Kaupanalalle suunnattu haastattelu muodostui yhdeksästä eri teemasta (LIITE 1).

Teemoissa käsiteltiin

- myymälävarkauksien määrää ja niistä aiheutunutta hävikkiä
- sitä millaisia tuotteita varastetaan ja millä keinoin
- myymälävarkaiden esiintuomia syitä varastamiselle
- sitä millaisia, minkä ikäisiä ja millä tavoin käyttäytyviä myymälävarkaat yleensä ovat.

Haastattelussa käsiteltiin laajasti myös

- eri viranomaisten suhtautumista myymälävarkastehtävään
- liikkeiden turvallisuutta ja teknistä valvontaa
- työntekijöiden koulutusta ja heihin kohdistuvia uhkia ja riskejä
- kauppiaiden näkemyksiä nykyisestä sakko- ja rangaistuspolitiikasta
- sitä, millaisia toiveita kauppiaat haluaisivat esittää poliittisille päättäjille ja tuomioistuimille.

5.4 Myymälävarkauksien tekijöiden haastattelujen teemat

Tekijöille suunnattu haastattelu muodostui yhdeksästä eri teemasta (LIITE 2.). Pyrin tekemään haastattelurungosta hieman lyhyemmän, koska haastattelut oli tarkoitus tehdä heidän muiden päivärutiinien ohessa. Haastattelussa käytiin läpi kysymyksiä liittyen

- haastateltavan perustietoihin ja taustaan sekä ensimmäisiin näpistelykokemuksiin
- siihen, mitä varastetaan, mistä ja millaisia tuntemuksia tekijälle tulee myymälävarkauden yhteydessä
- syihin, joiden takia haastateltava varastaa
- viranomaisten ja muiden ihmisten suhtautumisesta haastateltaviin
- haastateltavien syihin lopettaa myymälävarkaudet
- läheisten suhtautumista haastateltavan tekemiin rikoksiin
- haastateltavan asenteeseen näpistelyä kohtaan
- nykymuotoisiin rangaistuksiin ja siihen, millaista vaikutusta niillä on.

Kirjoitin infokirjeen (LIITE 3.) kaikille haastatteluun suostuneille tekijöille ja kävin sen sisällön läpi heidän kanssaan ennen haastattelun aloittamista. Kerroin siinä kuka olen, missä opiskelen, miksi teen tällaisia haastatteluja ja millaisiin kysymyksiin olen tullut hakemaan vastauksia ja näkökulmia. Kerroin myös, että haastateltavan ei tarvitse kertoa nimeään, vaan aineistossa häneen viitataan esim. haastateltava 1 jne. Toin esille, ettei kaikkiin kysymyksiin tarvitse vastata ja että haastattelut nauhoitetaan. Nauhat tuhotaan sen jälkeen, kun opinnäytetyö on valmistunut. Tein selväksi, ettei haastateltaville tule seuraamuksia myöhemmin ja haastattelussa esille tulevia tietoja ei anneta viranomaisten käyttöön, vaan niitä käsitellään ainoastaan tässä opinnäytetyössä.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastattelujen ja kyselyn analysointiin käytän kaikkia neljää haastattelua ja kolmea vastausta, jotka tulivat sähköpostilla suoritettuun lisäkyselyyn. Kaikki haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu sanatarkalla litterointimuodolla. Käsittelen analyysiosiossa haastattelujen teemoja ja yhdistelen niitä sopivaksi kokonaisuudeksi. Siteeraukset ovat suoria lainauksia litteroiduista haastatteluista ja kyselyn kirjallisista vastauksista, niistä on poistettu toistoa ja lyhennetty (- - merkeillä) tekstin oleellista sisältöä muuttamatta.

Haastatteluiden otanta voi olla jonkin verran puolueellista, tai vahvistaa määrätyn laisten kantojen tai esimerkkien esilletuomista. Haastateltaviksi suostuneet tekijät asuvat yksikössä, jossa asukkaiden elämään vahvasti kuuluva päihteen käyttö on yleisessä tiedossa oleva tosiasia. Haastatteluaineiston luotettavuudessa pitää ottaa myös huomioon, että osalla haastateltavista myymälävarkauksien tekemisestä voi olla kulunut aikaa kuukausia tai vuosia. Niin tekijöiden kuin kaupanalan edustajien antamien vastauksien perusteella ei voi tehdä laajoja ja tarkkoja johtopäätöksiä. Jokainen haastateltava edustaa omaa mielipidettään ja näkemystään.

Käsittelen haastateltuja alla olevilla termeillä analyysiosiossa, helpottaakseni tulkintojen tekemistä:

- K1 = Haastateltu K-Market Ratis, kauppias
- K2 = Kyselyyn vastannut kauppias, hypermarketin päällikkö
- K3 = Kyselyyn vastannut kauppias, hypermarketin päällikkö
- K4 = Kyselyyn vastannut kauppias, useamman lähimarketin päällikkö

Myymälävarkausien tekijöitä käsittelen analyysissä termein, jotka kertovat vastaajan sukupuolen (N=nainen ja M=mies) sekä iän:

- N38
- M30
- M28

6.1 Myymälävarkauksien kohteet, määrä ja tekijät

Näpistyksistä ei pidetä kaikissa kaupoissa tilastoa, vastaajan (K2) mukaan yhä useampi kauppa jättää yhä suuremman osan näpistyksistä ilmoittamatta. Kaupanala on

julkisuudessaakin useissa artikkeleissa ja uutisissa vaatinut laajennetun muuntorangaistuksen palauttamista. Kärjistetysti voi sanoa, että kaupanalanedustaja, joka ei suostu sakkomenettelyyn tai ei edes ilmoita tapahtuneesta näpistyksestä ei luota järjestelmään, jonka vastuulla asian hoitaminen on. Kauppias (K2) arvioi, että poliisia joutuu välillä odottamaan niin pitkään, jopa tunteja, etteivät pienemmät myymälät pysty sitomaan yhtä työntekijää näpistelijän vaihtamiseen, vaan näpistelijän täytyy antaa poistua paikalta. Ison hypermarketin johtaja kertoo heillä olevan näpistyksiä 350 - 500 kpl vuodessa ja hän arvioi kiinnijäämisprosentiksi 10%. Eräässä Helsingin keskustan lähimarketissa kiinnijäämisprosentiksi arvioidaan puolestaan 50%. Kyseisen kaupan vastatoimenpiteinä varkauksille on ollut mm. porttikieltojen langettaminen myymälävarkaudesta useamman kerran kiinnijääneille henkilöille.

On kyseessä sitten iso hypermarketti, tai pienempi lähimarketti ovat varastettavat tuotteet suhteellisen paljon samoista tuotekategorioista. Näpistelijöille kelpaa vastaajien mukaan erityisesti nopeasti syötävät tuoretiskin tuotteet kuten pasteijat ja pullat, karkki, kalliit lihanosat sekä hygieniatuotteet ja erilaiset alkoholituotteet. Käyttötavaran puolelta varastetaan meikkejä, kodintekniikkaa ja aurinkolaseja.

Kauppiaiden kokemukset hieman vaihtelivat siitä, millaisia tekijöitä heidän kaupoissaan käy varkaissa. Haastateltu markettipäällikkö (K2) kertoo näpistelijöitä olevan kaikista henkilöryhmistä, niin nuoresta vanhaan, kuin eri tuloluokista. Hän kertoo kiinnijäävien olevan usein ulkomaalaista alkuperää olevia henkilöitä. Kaikki kauppiaat nostavat huumeiden käyttäjät merkittäväksi osaksi näpistelijöistä, mutta pelkästä alkoholista päihtyneet eivät kauppiaiden mielestä edusta isoa osaa tekijöistä. Kauppiaalta (K1) kysyttäessä, onko näpistelykulttuuri ja tekijät muuttuneet kymmenen vuoden aikana vastaa hän seuraavasti:

”On. Tekijäkaarti on leviämpi, taloudelliset ongelmat on pakottaneet vanhukset viemään ehkä enempi, ruokaa pöllitään suhteessa ainakin meillä enempi. Hmm. Se ehkä siihen tekijäkuntaan, se toimintatapakin on muuttunut, entistä röyhkeämmin entistä väkivaltaisempia nämä kiinniotot, ennalta- arvaamattomia ja ne on ehkä ne isoimmat muutokset. Jos aiemmin oli, et joku pöllä kaljan ja jäi kiinni, se nöyränä odotti poliisia. Nyt yleensä on sitten, että revitään sakkolaput, käydään käsiksi ja ollaan varustauduttu jollain astalolla tai jollakin muulla.”

Haastateltu tekijä (M30) kertoo varastelun olleen välillä organisoidumpaa ja kertoo kohteina olleen useimmiten elektroniikan, jota haettiin yhdestä isosta elektroniikkaliikkeestä:

”Mä oon vienyt ihan alkoholijuomista tabletteihin, niin kun koneisiin - läppäreitä ja puhelimia. Vaatteita, ja oon mä joskus ruokaakin, aika paljon.”

Toinen haastateltu tekijä (M28) kertoo keskittyneensä varastamaan arvokkaampia tavaroita, hän on kaupoista varastamisen lisäksi varastanut ja ryöstänyt tavaroita ihmisiltä. Hän perustelee ja kuvailee varkauksiin liittyviä päätöksiään näin:

”Ei ei ei ei ruokaa, en ruokaa mutta jotain tavaroita, kalliita tavaroita. Mut en mitään ruokaa, ruokaa mä en pystyis, se ei kuuluis mun uskoon.”

Tekijöistä kaksi oli aloittanut näpistelyn jo hyvin varhaisella iällä, 4-7 vuotiaana. He molemmat olivat jääneet siitä vanhemmilleen kiinni, mutta vanhempien vihainen ja tiukkakin puuttuminen ei ollut vaikuttanut käyttäytymiseen pitkäkestoisesti, vaan molemmat jatkoivat näpistelyä aktiivisesti. Kolmas tekijä (M28) aloitti näpistelemisen kavereiden kannustuksesta vasta ammattikoulun loputtua 17-18 vuotiaana. Mieshaastateltavat ovat varastelleet sekä yksin että kaveriporukoissa, naishaastateltava kertoo varastaneensa aina yksin. Kaverit ovat välillä toimineet niin yllyttäjinä, kuin mentoreinakin.

Kauppiaat eivät kertoneet lapsista tai nuorista koostuvien isomprien porukoiden näpistelevän erityisen paljon. Haastateltava kauppias (K1) kertoo tilanteen helpottaneen viime vuosien aikana, kaupassa myös pyritään aktiivisesti ennalta estämään varkauksia tarkkailemalla sisään tulevia nuorisoporukoita:

”Ei enää. Ihan yksittäisiä. Aina kun on tällöisiä poikaporukoita, me kiinnitetään huomiota, me ilmoitetaan tuolta kassalta, että tällöinen tullut. Sitten niitä seurataan. Aiemmin niistä oli tosi iso ongelma, alkuaikoina kun koulu kohtuu lähellä, se ei oo enää tänä päivänä semmonen ongelma onneksi.”

Tekijöiden haastatteluista nousi esille se seikka, että karkeasti jaoteltuna tuotteita varastetaan joko itselle tai myyntiin, yksikään haastatelluista ei kertonut jakavansa tuotteita kenenkään kanssa tai antavansa niitä pois. Hypermarketkauppioiden näkemys puolestaan oli, että tuotteita kuten ruokaa varastetaan itselle ja erikseen on ammattimaisemmat varkaat, jotka myyvät anastamansa tuotteet ja joiden toiminta on paremmin organisoitua. Lähimarketin

kauppias (K1) ei ole huomannut, että varastettua tavaraa myytäisiin tai vaihdettaisiin johonkin muuhun tavarahan. Näkökantojen eroja varmasti selittää kauppojen sijainnit ja varustelutaso, eli millaisia tuotteita kyseisessä kaupassa on myynnissä. Tekijöiden kertomukset siitä mihin tavara päätyy sisältävät paljon esimerkkejä siitä, että varastettua tavaraa on vaihdettu niin rahaan, kuin huumausaineisiin. Naishaastateltava kertoo varastamisesta ja siitä mihin tavarat päätyvät seuraavanlaisesti:

”Alussa alkoholit, et ne meni ihan selkeeseen, siihen huumekaupan vaihdossa, tai tupakka - - sit se et vaatteita en, ne oli kaikki aina mulle, niinku itelleni, aina itselle vaan - - mulle se oli ihan sama siinä vaiheessa et alkoiko hävittää niitä tavaroita vai ei, kun sit tiesi et niitä saa ilmaseks lisää. Et menee vaan ja laittaa taskuun ni - - ööö mä jättelin vähän niitä niinku ympäriinsä. Mä olin silloin vielä asunnoton parikymppisenäkin ja alkupuolella, niin tota mä laitoin niitä lokerikkoihin säilytykseen tavaroita ja sitten mä vaan päätin, että mä en siltä niitä hae, kun puolet on varastettu. Mä vaan sitten, niin jätin ne pois siitä ja hain uutta tilalle. (Jos minulla olisi ollut rahaa aina tarpeeksi, niin) sit mä olisin ollut himoshoppailija, hahaha.”

Mieshaastateltava (M28) kertoi varastalleensa alkoholia omaan käyttöön ja varastamastaan arvokkaasta tavarasta hän oli myynyt suurimman osan eteenpäin:

”Joskus, osa oli, osa meni rahan vaihtoon ja käteistä. Mä mietin mikä on menevää tavaraa. Pitää käyttää tätä (osoittaa päätään), ett kyllä mulla on asiakkaita riittävästi tuolla ulkona.”

6.2 Varastamisen esille tuomat tunteet ja syyt varastamiseen

Haastatteluissa keskustelimme tekijöiden kanssa siitä, millaisia tunteita ja tuntemuksia varastaminen saa aikaan. Esitin kysymyksiä siitä, millaisia ehkä positiivisiksikin luokiteltavia tunteita kuten jännitystä tai onnistumisentunnetta he kokevat. Kääntöpuolena kysyin aiheuttiko teko häpeää, katumusta tai muita negatiivisiksi koettuja tunteita. Jännitystä haastateltavat olivat kokeneet nuorempana ja tehdessään vasta ensimmäisiä näpistyksiään. Vastauksissa oli huomattavissa muutamia eri tuntemuksia, jotka nousivat eniten keskustelussa esille: välinpitämättömyyden asennetta ja häpeää sekä onnistumisen ja vallan tunnetta. Haastateltu tekijä (M30) suhtautui aiempaan näpistelyynsä hyvin välinpitämättömästi, hän kertoi, ettei se herättänyt hänessä juuri mitään tunteita ja häpeää liittyi vain alkuvaiheessa tehtyihin varkauksiin. Toinen miesvastaajista (M28) kertoi

näpistelyn ja muidenkin rikosten tekemisen liittyvän hänen alkoholin käyttöönsä. Hän kertoi tehneensä melkein kaikki rikoksensa humalassa ja on joskus miettinyt jälkeenpäin, miksi on tehnyt jossain tilanteessa määrätyllä tavalla. Hän kertoi myös kehittyneensä *varastamisen ammattilaiseksi*, jonka jälkeen ei ole enää tuntenut jännitystä, kuten nuorempana.

Naisvastaajalla (M38) varastamiseen on aina liittynyt paljon erilaisia tunteita. Hän kertoo kokeneensa voimakasta häpeää, kun on jäänyt kiinni, vartijat ovat availleet hänen kassejaan ja muut asiakkaat ovat vastaajan mukaan tuijottaneet. Naisvastaaja kertoo kiinnijäämisen pelon ja siitä seuraavan häpeän olleen *kompastuskivi*, joka rajoitti varastamista. Naisvastaajalla varastamiseen liittyi myös voimakkaita positiivisia tunteita, joista hän kertoo näin:

”Ööö sellasta, että että tuntui vähän sellaselta, niinku tota miten mä sanoisin tän, tuntu semmoselta, niinku tiekkö se anto vähän valtaa. Oli paljon semmosta tavaraa mitä halus ja sit ei ikinä rahat riittänyt niin sitten kun meni kauppaan vaan ja laitto taskuun tavaraa - - ku se harjaantu vielä, osasi ottaa niitä hälyjäkin, niin kyl se sit toi vähän semmosta vallan tunnetta, niinku rikkauden tunnetta - - tulottomuus ja sitten se et - - tuntui jotenkin aina et varsinkin, kun on asunnoton - - et oli vähän niinku sitä huonompaa niinku sakkia niin - - kerrankin sai olla sillai vertainen, tiedätsä?”

Keskusteltaessa syistä, miksi varastetaan, kertoivat kaksi tekijää (N38 & M28) näpistelyyn liittyvästä arkisesta tavasta ja jonkinlaisesta riippuvuudesta. Miesvastaaja (M28) kertoi, ettei hänellä varastaminen ole ollut ikinä rahasta kiinni, kyse on tavasta ja siitä että ammattilaisena, kuten hän itseään luokittelee, on yksinkertaisesti helppo varastaa ja ottaa se mitä haluaa. Naisvastaaja (N38) kertoi haastattelussa useaan otteeseen pitävänsä itseään jonkintasoisena kleptomaanikkona. Hän kertoo, ettei varastettavalla tavaralla ollut merkitystä, tärkeintä oli, että itse teko tapahtui.

Kauppiaille myymälävarkauksien syyt näyttäytyvät hieman eri tavalla. Lähimarketin kauppias (K4) kertoo tavallisimmiksi syiksi: nälän, janon ja tarpeen saada päivittäinen kalja-annos. Kauppias kertoo usein kysyvänsä näpistelijältä syytä heidän näpistelylleen ja kertoo sen olevan pois hänen perheensä tuloista. Useimmiten hän kertoo saavansa vastaukseksi ”ei voisi vähempää kiinnostaa”.

Hypermarketin johtaja (K2) ei katso, että marketin toimenkuvaan tai velvollisuuksiin kuuluisi kysyä mistä syistä näpistys on tehty. Toinen lähimarketin kauppias (K1) kertoo havainneensa vanhoilla ihmisillä köyhyuden aiheuttavan näpistelyä, hän kertoo tilanteista seuraavasti:

”No (vanhuksilla) niillä joo, niillä se niinku ainakin. Koen sen sillä tavalla, kun tietää ne tässä ostaa ostoksiaan ja vaikka kymmenen euroa - - yritetään kortilla maksaa se ilmoittaa, että ei oo katetta ja on samalla tylyin pöllinyt sämpylöitä tai leikkelepaketin, kyllä se kielii siitä taloudellisesta ahdingosta.”

6.3 Kiinniottotilanteet, väkivallan uhka ja myymälähenkilökunnan kouluttaminen

Käsitellessä kauppiaiden kanssa turvallisuuskysymyksiä ja sitä, kuinka myymälävarkaiden kiinniotot hoidetaan, löytyy markettien välillä suuria eroja. Isojen hypermarkettien (K2 & K3) kiinniotot on ulkoistettu vartijoille. Haastateltava kauppias (K3) kertoo, että myyjien ei oleteta puuttuvan näpistykseen, vaan heitä ohjeistetaan olemaan valppaita ja ilmoittamaan epäilyistään matalalla kynnyksellä vartijoille. Pienemmissä lähimarketeissa ei ole jatkuvasti vartijaa paikalla ja myymälähenkilökunta joutuu pysäyttämään kaupasta poistumassa olevia varkaita. Haastateltava (K4) kertoo osan kiinniotettavista käyttäytyvän hankalasti rimpuilemalla ja kieltämällä tapahtuneen. Kauppiaan arvion mukaan n. 60%:ssa tapauksista kiinniotossa täytyy pitää näpistelijän vaatteista tai repusta kiinni. Henkilökuntaan on kohdistettu niin suusanallista uhkailua, uhkailua piikeillä yms. sekä osaan henkilökunnasta on kohdistunut myös fyysistä väkivaltaa. Osasta uhkaustilanteista on tehty rikosilmoitus. Sama kauppias kertoo, että heidän työyhteisössä puretaan traumaattiseksi koetut tilanteet yhdessä sekä tehdään yhteistyötä lähipoliisin kanssa. Toisen lähimarketin kauppias (K1) kertoo tekijöiden tunnereaktioiden olevan laidasta laitaan. Kiinni jääneet vanhukset pahoittelevat ja haluavat korvata tuotteen, lapset pyytävät anteeksi ja osa heistä on itkuisia. Kauppiaan mukaan lapsen into näpistellä loppuu, kun hän jää ensimmäistä kertaa kiinni, poliisi tulee paikalle selvittämään tilannetta ja vanhemmille ilmoitetaan tapahtumasta. Edellä mainitut tilanteet pyritään ratkaisemaan tekemättä asiasta sen isompaa numeroa. Kauppiaan mukaan toinen puoli tekijöistä käyttäytyy kiinniottotilanteista hyvin eri tavalla:

”Päihteiden vaikutuksen alaisena juopot on yleensä aika harmittomia ja ymmärtää asemansa, mutta narkkarit ja sekakäyttäjät, niillä ei ole periaatteessa. Jos 100 tapausta mieltii, niin 10 niistä on maksimissaan sellaisia, että hoituu nätisti, 90 näistä on sit semmosia et siinä joudutaan käyttämään fyysistä voimaa”

Myös (K1) kauppiiaan työntekijöihin on kohdistettu suusanallista uhkailua ja kauppias on itse ollut muutaman vakavan uhan kohteena. Ensimmäisessä näistä tapauksista kauppaan yritettiin tehdä polttopullosku, joka saatiin estettyä. Toisessa tapauksessa kaupan lastauslaiturille jätettiin kotitekoinen pommi, joka ei räjähtänyt. Näiden vakavien esimerkkien lisäksi väkivaltaisesti käyttäytyneet myymälävarkaat ovat lyöneet ja potkineet henkilökuntaan kiinniottotilanteissa. Kauppiiaan mukaan tällainen käytös johtuu itse kiinnijäämistä enemmän siitä, että henkilöt tietävät perässään olevista poliisin etsintäkuulutuksista, eivätkä halua jäädä odottamaan poliisin saapumista.

Kaupoissa yleisimmin käytetyt turvallisuuteen ja valvontaan liittyvät keinot ovat tuotesuojaus ja liikkeiden kameravalvonta. Enempää kauppojen turvallisuusratkaisuista kertomatta voidaan todeta, että kaikki kauppiaat kertovat liikkeissään olevan kameravalvontaa. He pitävät kameravalvontaa tehokkaana ja ennalta estävänä valvontakeinona. Kameroilla pystytään seuraamaan tapahtumia reaaliaikaisesti ja niiden avulla on haastateltavan (K4) mukaan myös estetty lukuisia näpistyksen yrityksiä. Kameroiden avulla pystytään myös saamaan näyttöä tapausten tutkintaan sekä selvittämään rikoksia ja niiden tekijöitä. Kaikissa haastatelluissa kaupoissa turvallisuuteen on panostettu erilaisin tavoin mm. kouluttamalla työntekijöitä ja työvuoroissa työskentelee aina enemmän kuin yksi työntekijä.

6.4 Vartiointialan ja poliisin suhtautuminen

Kiinniottoon osallistuneista tai paikalle kutsutuista vartijoista haastateltavilla tekijöillä on paljon kokemuksia ja mielipiteitä. Kaikki kolme haastateltua tekijää (N38, M28 & M28) kertovat kohdanneensa epäasiallisesti käyttäytyviä vartijoita. Tekijöihin on heidän mukaansa kohdistettu vartijoiden toimesta väkivaltaa, kuten potkimista sekä sanallista pilkkaa, haukkumista ja rasistista puhetta. Kaksi haastateltavista (N38 & M30) kertovat olleensa välillä hankalia kiinniottotilanteissa ja provosoineensa viranomaisia sanallisesti, eivätkä ole rauhoittuneet tilanteessa. Naishaastateltava (N38) kertoo kohtaamisistaan vartijoiden kanssa näin:

”Nimenomaan - - vartijat on pilkannut, niinku ne oli niitä just vähän pahempia. (Käyttäytyivät) Hyvin aggressiivisesti, sillee aika ikävästi niinku loppuen lopuksi aika tosi ikävää sopeutumista. Se olis voinut olla vähän paremmin mun mielestä ja mä olin nuori likka - - se ei ollut oikeen hyvä reagointi mun mielestä. Tota öö niinku sanallisesti ja oli todella aggressiivista

mutta - - ei ollut fyysistä, et kyl mä olisin saanut kimpaantuneena niin pahan riidankin.”

Mieshaastateltava (M28) kertoo kohdanneensa vartijoiden toimesta rasismia. Hän kokee, ettei ole sellaista alaa, jossa ei työskentelisi rasisteja. Kysyttäessä, onko vartijat olleet häntä kohtaan epäasiallisia, kertoo haastateltava mietteistään seuraavasti:

”Oon oon vartijat on ollut äpäriä, mut ei siin mitään sen kummempaa. Jotain se riippuu mun kotimaasta, ei kaikki, mut et ei missään duunissa - jokaisessa paikassa on joku joka oikeasti jostain vihainen, se ei tee duunia ihan niinku - - pitäis tehdä. Et se tekee vähän eri tavalla.”

Poliisien toiminnasta on tekijöille jäänyt huomattavasti positiivisempi kuva. Haastateltava (M30) toteaa, että poliisien käytökseen vaikuttaa paljolti se, kuinka itse käyttäytyy tilanteessa. Naisvastaaja (N38) kertoo poliisien olleen aina mukavampia kuin vartijat, hän toteaa poliisien asenteen olevan kohdallaan ja painottaa kuten mieshaastateltava (M30), että kun itse käyttäytyy mukavasti, ovat poliisit myös kohteliaita. Haastateltavalla (M28) on pääosin positiivisi kokemuksia poliiseista:

”Kyllä on mukavia poliiseja ja nehän niinku puhuu niin ne tekee sosiaalisesti hienosti ne tekee duunii, mut on myös niitä äpäriä ja kusipäitä.”

Kauppiailta kysyttiin poliisin suhtautumisesta ja työskentelystä näpistystehtävällä. Hypermarkettien kauppiat (K2 & K3) kertoivat poliisien turhautumisen näkyvän välillä tilanteissa ja haastateltavan (K3) käsitys on, että tästä johtuen poliisi päästää näpistelijoita pois (kyse voi olla siitä, että näpistelijälle kirjoitetaan sakko poliisiautolla). Haastateltava (K4) kertoo heidän kaupassaan käyvien näpistelijöiden olevan poliiseille usein jo entuudestaan tuttuja.

Mieshaastateltavat (M30 & M28) tuovat lisäksi poliisin toiminnasta esille sen, että jopa yli puolet heidän näpistysjutuista, joista he ovat jääneet kiinni, ovat tulleet esille poliisin tutkinnan kautta. Haastateltava (M30) kuvailee tilannetta turhauttavaksi, koska hänellä on takanaan jo pidempi ajanjakso, kun hän ei ole syyllistynyt rikokseen, mutta tutkinnan kautta esille nousee ns. vanhoja juttuja.

6.5 Rangaistuskäytännöt: sakko ja muuntorangaistus

Haastateltavien kantoja sakkoihin ja muuntorangaistuksiin kysyttiin niin tekijöiltä kuin kauppiailtakin. Kaikki kauppiaat ovat samaa mieltä, ettei nykyisillä poliisin kirjoittamilla sakoilla ole merkitystä. Myymälävarkaat repivät sakkoja heti ne saatuaan ja haastateltava (K2) kertoo, ettei niillä ole vaikutusta varsinkaan ulkomaalaisiin tekijöihin. Muuntorangaistuksen palauttamista nopealla aikataululla entiseen mittaansa toivoo kaikki neljä kaupanalan edustajaa. Kauppias (K1) muistelee, että asiat olivat paremmin ennen, kun poliisien kirjoittamien, maksamatta jätetyt sakot muunnettiin vankeusrangaistuksiksi. Hän kommentoi asiaa näin:

”Musta se oli ihan helvetin paljon parempi, parempi silloin ja kuitenkin se pelko siellä, että kun sä näpistät, saat poliisin kirjoittaman muuntosakon. Vaikka sais kärjää oikeuden niinku määräämät sakot, niinku muunnetaan, kuka hullu lähtee sinne. Oon muutaman kerran ollut näissä, missä on sitten vastapuolelle sattunut, niin mä oon ollut silloin kans siinä sitten kinkereissä mukana. Ihan täysin turhia juttuja, turhia päiviä.”

Hypermarketin päällikkö (K3) kertoo, että poliisilta tulee paljon kirjeitä, joissa kerrotaan, että myymälävarkauden tutkinta on rajoitettu, eikä se johda jatkotoimenpiteisiin. Hän kertoo tämän olevan hyvin turhauttavaa, koska isossa hypermarketissa tällaisista teoista tulee yhteensä iso summa ja hän toivoisi, että välillä ilmoitus myymälävarkaudesta johtaisi toisenlaiseen lopputulokseen. Hypermarketin päälliköllä (K2) on uudenlaisia ideoita ja hänen mukaansa rangaistuskäytäntöjä tulisi uudistaa monellakin tapaa. Muutosideoista hän kertoo näin:

”Rangaistusten tason pitäisi nousta ja muuntorangaistus huomattavasti nopeammin käyttöön. Myös uusia rangaistusmuotoja pitäisi löytyä, koska osa näpistelijöistä ei välitä nykyisistä rangaistuksista mitään. Järjestyksenvalvojille pitäisi saada oikeus kirjoittaa rangaistukset ja tehdä ilmoitus poliisille, mikäli näpistelijä itse sen hyväksyy, näin joka paikassa säästettäisiin merkittävästi aikaa. Nyt osa kauppoista ei edes pysty ottamaan poliisia paikalle, koska odottaminen saattaa viedä jopa tunteja ja henkilökuntaa ei ole riittävästi tätä varten.”

Haastatellut tekijät suhtautuvat nykyisiin sakkoihin ja rangaistuksiin suhteellisen kepeästi. Kaikki kolme haastateltavaa on istunut ehdottoman vankeustuomion, kahdella tuomioon on

liittynyt myös varkausrikoksista langetettuja rangaistuksia. Yksikään haastateltavista ei kerro pelkäävänsä vankeustuomioita. Vankilassa istumiseen on kyllästytty, mutta kahdelle (M30 & N38) vankeustuomio on ollut omalla tavallaan helpotus – taukoa heidän normaalista arkielämästään ja jopa positiiviseksi koettu asia. Mieshaastateltava (M30) kertoo olleensa vankilassa useita kertoja, eikä se tunnu hänestä pelotteelta, tätä hän pitää itse hieman huonona asiana. Mieshaastateltava (M28) toteaa aiheeseen liittyen näin:

”En mä vankilaa pelkää. Kun tekee jotain, sitä tekee. Ei oo väliä. Ei se oo semmoinen, silloin ei tekis, jos miettis tommosia.”

6.6 Onko päihteidenkäytön ja myymälävarkauksien välillä yhteyttä?

Tutkimusten mukaan huumausaineita käyttävillä on muihin verrattuna kolmin tai nelinkertainen riski syyllistyä rikoksiin. Useat omaisuusrikoslajit, prostituutio ja ryöstöt liittyvät läheisimmin huumeidenkäyttäjiin. Huumeidenkäyttö saattaa liittyä henkilön rikollisen ja epäsosiaalisen käytöksen kehittymiseen. Huumeidenkäyttäjät ovat usein kärsineet lapsuudessaan ja nuoruudessaan kaltoinkohtelusta ja huonosta sosiaalisesta kasvuympäristöstä, he ovat myös jääneet ilman tarvitsemaansa mielenterveys- ja päihdeohjauspalveluja. (Haapasalo 2017, 335-336.)

Kaikki haastatellut tekijät käyttävät tai ovat käyttäneet aiemmin päivittäin erilaisia päihteitä. Haastateltavat (N38 & M30) kertovat aloittaneensa alkoholin käytön jo 11-14-vuotiaana. Huumausaineet kuten kannabis, bentsodiatsepiinit, heroini ja amfetamiini ovat tulleet mukaan 14-17 ikävuosien aikana. Heistä miespuoleinen (M30) on päässyt korvaushoitoon noin vuosi sitten, eikä käytä muita päihteitä. Toinen mieshaastateltavista (M28) kertoo käyttävänsä päivittäin alkoholia, muttei koe sitä ongelmaksi:

”Alkoholi on, se on joka päivä. Alkoholi on tätä elämää mitä mä vietän nyt. Ei emmä, tarvii mitään hoitoa. Mä lopetan sillon kun mä lopetan.”

6.7 Mitkä seikat ovat vaikuttaneet näpistelyn lopettamiseen?

Kaikki haastatellut tekijät olivat kertomansa mukaan lopettaneet suurimmalta osin myymälävarkauksien tekemisen Keskusteltaessa tekijöiden kanssa siitä, mitkä tekijät ovat

vaikuttaneet näpistelyn lopettamiseen tai vähentämiseen nousi esiin erilaisia syitä. Mieshaastateltava (M30) kertoi varastamisen loppuneen hänen päästessään korvaushoitoon, kun korvaushoitolääkkeen saa joka päivä, ei tarvitse kuluttaa enää koko päivää rahan hankkimiseen aineisiin. Hän kertoo seuraavanlaisesti huumeiden käytön lopettamisen vaikeuksista:

”Tota ei oikein oo ollut työkaluja, vaikka halua, halua niinku ja motivaatio on kyl ollu, mut kaikkeahan sitä on melkein kokeiltukin. Oikeastaan melkein kaikki.”

Naisvastaaja (N38) kertoi näpistelyn loppuneen jo yli kymmenen vuotta sitten. Naisvastaaja sai lapsen ja tämä oli merkittävin syy lopettaa varastelu, hän kertoo elämäntilanteen muuttumisesta seuraavasti:

”Tai joo 2003, että mä synnytin 2004 niin tota - - raskaana en enää käynyt näpistelemässä, enkä sen jälkeen ollenkaan, että lopetin - - mulla oli kyl kleptomania sitä ennen, et piti saada kaikkee pientä krääsää. Kasvo ja sitten, kun on vastuu toisest ihmisestä niin tota ei voi enää mennä kauppaan itseään varten - - ei voi kuvitellakaan et lapsen kanssa menisi tommosta tekemään. ei niinku ei vaan. Ei lapsille hyväksi.”

Toinen mieshaastateltavista (M28) kertoi kyllästyneensä vankilareissuihin ja hän on perustamassa perhettä. Hän näkee näpistelyn kuuluneen nuoruuteen ja haluaisi palata työskentelemään opiskelemaan

7 LOPPUPOHDINTOJA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli löytää vastauksia määritellyille tutkimuskysymyksille, joiden perusteella ilmiötä lähdettiin tutkimaan. Tutkimuksella lähdettiin kartoittamaan tietoa siitä, miksi myymälävarkauksia tehdään, millaisina kiinniottotilanteet näyttäytyvän niin kaupan henkilökunnan kuin tekijöiden kokemuksen mukaan ja sitä millaisilla ratkaisuilla myymälävarkauksien määrään voitaisiin vaikuttaa. Teemahaastattelun tulokset antoivat hyvin tietoa siitä, millaisia hyödykkeitä varastetaan ja miksi. Tekijöiden ja kauppiaiden näkemykset hieman erosivat siinä, miksi varkauksia tehdään. Kauppiailta tuli enemmän näkemyksiä, joiden perusteella olisi perustarpeiden tyydyttämisestä ja nälkä tai jano selittäisi motiivin varastaa. Tekijöiden kertomat syyt varastamille oli yleisemmin rahan tai huumausaineiden hankkiminen varastetun tuotteiden jatkomyymisellä, alkoholin varastaminen ja varastaminen tavan tai käytöshäiriön vuoksi.

Myymälävarkauksien kiinniottotilanteisiin liittyy selkeästi niin kaupanalan kuin tekijöiden vastauksien perusteella riskejä ja fyysisiä tilanteita. Kauppiailta on kokemusta väkivaltaisesti käyttäytyvistä ja välinpitämättömistä myymälävarkaista. Ilmiö aiheuttaa niin taloudellisia menetyksiä kuin stressaavia ja pelottavia tilanteita kauppojen työntekijöitä kohtaan. Tekijöiden kertomuksissa ei noussut niinkään esille kohtaamisen kaupan henkilökunnan kanssa, vaan heille keskeisempään rooliin kertomuksissa nousi vartiointialan edustajien toiminta kiinniottotilanteissa. Tekijät kertoivat olleensa niin henkilökuntaa, vartijoita kun poliisiakin kohtaan hankalia. Yleisesti tekijöiden näkemys oli, että oma käytös korreloi sitä, kuinka siihen vastataan. Tekijät kertoivat useita esimerkkejä, kuinka vartiointialan henkilöstö on käyttäytynyt heitä kohtaan epäasiallisesti tai ylivoimaisesti fyysisten voimakeinojen käytön tilanteissa. Mielestäni tällainen kuulostaa huolestuttavalta ja mietin mistä vartijoiden käyttäytyminen voi johtua.

Kauppiaiden näkemyksen mukaan poliisien suhtautuminen myymälävarkastehtävillä on välillä turhautunutta. Poliisien turhautumista voi selittää se, kuinka paljon omaisuuteen kohdistuvat tehtävät työllistävät tilastojen mukaan poliisia Helsingin alueella. Poliisi tekee kaikki sille kuuluvat tehtävät, mutta tilanteen muuttumattomuus ja samojen tekijöiden jatkuva kohtaaminen voidaan kokea turhauttavaksi. Kauppiat eivät arvostele poliisin toimintaa, mutta puolestaan ihmettelevät sitä, miksi näpistyksien tutkinta rajoitetaan niin usein. Tekijöillä oli pääsääntöisesti positiivinen käsitys siitä, kuinka poliisi tekee työtään. Poliisin asennetta kehuttiin asiallisesti ja heidän nähtiin työskentelevän ammattimaisesti.

Toisaalta pohdin haastattelutilanteessa, pystyivätkö haastateltavat kertomaan suoran mielipiteen poliisista, koska edustan itse kyseistä organisaatiota. Mikäli vertailen vartiointialan ja poliisien samaa hyvin erilaista palautetta voin todeta, että alojen erilaisella koulutustaustalla voi olla vaikutusta. Poliisit koulutetaan ainoastaan yhdessä yksikössä ja tämä yhdenmukaistaa käytettäviä toimintamalleja.

Kaupanala on puhunut paljon siitä, kuinka myymälävarkauksien määrä on lisääntynyt ja myymälävarkaiden käytös on muuttunut yhä uhkaavammaksi. Tilastojen perusteella myymälävarkauksien määrä näyttää olevan laskussa, mutta siihen ne eivät anna vastausta liittykö myymälävarkauksiin yhä enemmän uhkaa tai väkivaltaa. Kaupanalan vastauksen haastattelussa kertoivat siitä, kuinka eri tavoin erilaiset myymälävarkaat käyttäytyvät. Osa tekijöistä erottuu välinpitämättömällä ja uhkaavalla käytöksellään. Tekijät ovat olleet välillä väkivaltaisista kiinniottotilanteissa potkien ja lyöden kaupan henkilökuntaa, mikä on ymmärrettävästi herättänyt huolto myös kaupanalan johdossa. Kauppiaiden näkemys on, ettei poliisin kirjoittamilla sakoilla ole tällä hetkellä tekijöihin minkäänlaista vaikutusta ja ne tulisi palauttaa myös muutorangaistuksen piiriin. Osa kauppiaista on turhautunut tilanteeseen ja pyrkii ehkäisemään myymälävarkauksia lisäämällä teknistä valvontaa sekä antamalla tekijöille porttikieltoja.

Tekijöiden haastatteluiden perusteella on nähtävissä, että sakot tai muutorangaistuksen kautta tuleva vankeusrangaistus ei toimi esteenä tai pelotteena. Haastattelemiani tekijät edustivat vain määrätyn laista tekijäryhmää ja ei voi todeta, että samanlaisia tutkimustuloksia olisi saatu, jos oli haastateltu esimerkiksi nuoria tekijöitä tai vanhuksia. Kaikilla haastattelemillani tekijöillä oli kokemusta vankilasta, eikä kukaan heistä ilmaissut pelkäävänsä sinne joutumista. Tärkeämpään rooliin keskusteltaessa näpistelystä lopettamisesta nousi kasvaminen aikuiseksi, perheen perustaminen ja avun saanti päihdeongelmaan. Nämä kaikki kolme syytä kuulostavat periaatteessa hyvin arkisilta ja kaksi ensimmäistä niistä voi liittää monen muunkin häiriökäyttäytymisen lopettamiseen. Päihteiden käyttäminen on kuulunut merkittävään rooliin kaikilla haastateltavilla ja päihteet nousivat vahvasti esille myös kauppiaiden vastauksista. Päihteet ovat olleet paljolti kytköksissä niihin syihin, joiden vuoksi myymälävarkauksia on tehty. Myymälävarkauksia on tehty, jotta saadaan rahoitettua päihteiden käyttöä sekä siitä syystä, ettei määrättyihin elintarvikkeisiin tai hyödykkeisiin ole ollut rahaa päihteiden käytön vuoksi.

Niin nuoria tekijöitä, kuin päihteidenkäyttäjiäkin myymälävarkauksien tekijöinä miettiessäni tulee mieleen ennalta estävän työn merkitys. On vaikea määritellä ennalta estävän työn vaikuttavuutta, kun sitä ei voi varmuudella tutkia, ei ennen eikä jälkeen.

Mielestäni olisi tästä huolimatta tärkeää ohjata varoja juuri rikosentorjunnan sektorille. Erilaisten rangaistuskäytäntöjen kehittäminen ja soveltaminen muuntorangaistuksen rinnalle voisi tuoda tilanteeseen kaivattua muutosta.

Tutkimusmenetelmäksi valitsemani teemahaastattelu sopi aiheeseeni mielestäni hyvin. Kyselytutkimuksella olisi saatu kerättyä isompi määrä vastauksia, mutta se ei olisi avannut samanlaisia mahdollisuuksia vuorovaikutteiselle keskustelulle ja täsmentäville kysymyksille. Mielestäni saamani haastattelumateriaali tuotti paljon hyödynnettävää materiaalia, vaikka isossa kuvassa olikin vain pintaraapaisu aihekokonaisuudesta. Vertaillessani saamaani tietoa alussa tekemiini analyysieihin huomaa, että painotukset eroavat toisistaan. Analyysieissä olin asettanut enemmän painoarvoa tunneperäiselle näpistelylle kleptomanialle sekä varastamiselle elintason nostajana. Nämä teemat eivät nousseet merkittävästi esille haastatteluissa. Analyysieissä riskeiksi nostin aiheen vaikeuden ja sen etten löytäisi aiheesta ns. punaista lankaa. Aihe on ollut kuitenkin helpommin hahmotettavissa, mitä ajattelin opinnäytetyötä aloittaessani. Projektin edetessä olen huomannut, kuinka monipuolinen aihe on ja, kuinka monta eri mielenkiintoista osiota minun tuli rajata pois.

Opinnäytetyöni tarkoitus oli herättää ajatuksia ja keskustelua, eikä niinkään keskittyä tuottamaan absoluuttista ja yksiselitteistä tietoa näin laajasta aihealueesta. Muuntorangaistukseen liittyvää keskustelua ja mielipiteitä löytyy runsaasti. Aiheeseen liittyviin lakeihin ja esityksiin perehtyessäni ja aihetta laajemmin miettiessäni heräsi kysymyksiä siitä, millaiset rangaistusmuodot ovat tehokkaita tai millaisilla ratkaisuilla saataisiin vaikutettua ongelmiin monialaisemmasta näkökulmasta. Yksi muuntorangaistuksen toimivuuteen vaikuttava seikka on myös se, että siinä rangaistus ei ole ajallisesti sidoksissa tekoon vaan se langetetaan myöhemmin. Muuntorangaistusta vastustavat tahot painottavat, että siinä rangaistukseen tuomitaan henkilöitä, joilla ei ole varallisuutta. Tämäkin on ehkä totta, että juuri ne jotka pärjäävät yhteiskunnassa muutenkin huonommin joutuvat kärsimään muuntorangaistuskäytännön kautta tulevia vankeus-rangaistuksia. Muuntorangaistukseen tulevat sakot koostuvat kuitenkin myös muista sakoista, kun myymälävarkauksista, eli mukana on mm. huumausaineiden käyttör rikoksista, liikenne rikkomuksista ja eri viranomaisten vastustamisista langetettuja sakkoja. Tasa-arvokeskustelu sopii mielestäni siitä syystä hieman huonosti tähän asiayhteyteen, lain edessä kaikki ovat samanarvoisia.

LÄHTEET

Lakikirjallisuus, lainsäädännöllisen mietinnöt:

Hallituksen esitys 2014: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 1 pykälän sekä rikoslain 2 a luvun muuttamisesta. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140291>. Luettu 26.4.2018.

Lappi-Seppälä T., Hakamies K., Koskinen P., Majanen M., Melander S., Nuotio K., Nuutila A., Ojala T., Rautio I. 2008. Rikosoikeus. Helsinki: WSOYpro.

Oikeusministeriö 2009: Sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittäminen.

Työryhmämietintö. Luettavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76196/omtr200921_tyoryhmamietinto_94_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 26.4.2018.

Oikeusministeriö 2012: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Työryhmän mietintö. Luettavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76352/omml_12_2012_yhdyskuntaseuraamustoimikunnan_mietinto_168_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 26.4.2018.

Rikoslaki (24.8.1990/769)

Kirjallisuus ja artikkelit:

Haapasalo, J. (1. painos 2008, 2017). Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2014). Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Helsinki university press.

Koskinen, M. & Lalla, M. (2002). Opas myymälärikollisuuden torjuntaan. Helsinki: Edita.

Marcus, J. & Goldman, M.D (1998). Kleptomania – The compulsion to steal – what can be done?. New Jersey: New Horizon Press.

Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. (2005). Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Juva: PS-kustannus.

Shteir, R. (2011). A cultural history of shoplifting – The Steal. New York: The Penguin Press.

Pro gradu- työt:

Aaltonen, M., Danielsson, P. & Suonpää, K. 2017. Rikollisuustilanne 2016, rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin Yliopisto valtiotieteellinen tiedekunta. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Kontsas, Ilari 2011: Pienet päivittäistavarakaupat rikollisuuden kohteena, tarkastelussa aukioloaikojen vapautumisen vaikutukset. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu, vakuustieteen laitos. Pro gradu- työ.

Internet-lähteet:

- Huttunen, Matti 2017: Näpistelyhimo (kleptomania). Kolumni. Luettavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00400. Luettu 2.4.2018.
- Miettinen, A. & Helamaa, T. 2018. Maahanmuuttajien määrä. Artikkel. Luettavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/. Luettu 28.4.2018.
- Mäki, Netta & Vuori, Pekka 2017: Helsingin väestö vuodenvaihteessa 2016/ 2017. Tilastotutkimus. Luettavissa: https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_06_28_Tilastoja_1_Maki_Vuori.pdf. Luettu 26.4.2018
- Opetushallitus: Menetelmiä ja työvälineitä: SWOT-analyysi. Artikkel. Luettavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi. Luettu 6.4.2018.
- Oxford College of Marketing, 2016: What is a PESTEL analysis?. Artikkel. Luettavissa: <https://blog.oxfordcollegeofmarketing.com/2016/06/30/pestel-analysis/> . Luettu 7.4.2018.
- Rikosseuraamuslaitos 2015: Valvontarangaistus. Artikkel. Luettavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/valvontarangaistus.html>. Luettu 26.4.2018.
- Rikosseuraamuslaitos 2015: Yhdyskuntapalvelus. Artikkel. Luettavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu.html>. Luettu 26.4.2018.
- Savolainen, Pauli 2016: Helsingin nuorimmat asukkaat löytyvät Santahaminan alueelta. Artikkel. Luettavissa: <https://www.kotikunta.fi/helsinki.php>. Luettu 26.4.2017
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017: Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tilasto. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/rpk/2017/04/rpk_2017_04_2018-03-16_tie_001_fi.html. Luettu 23.4.2018.
- Uusi aika, 2010: Suomen ensimmäinen itsepalvelumyymälä avattiin Porissa. Artikkel. Luettavissa: <http://www.uusiaika-lehti.fi/fi/nayta/uutinen/12656438366823>. Luettu 14.4.2018.
- Valtioneuvosto, 2018: Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2019–2022, hallitus vahvistaa kasvua, työllisyyttä ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Suunnitelma. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-vahvistaa-kasvua-tyollisyytta-ja-sosiaalista-oikeudenmukaisuutta. Luettu 23.4.2018
- Yle Uutiset, 2014: Selvitys: Suomalaisten kauppojen hävikki Euroopan suurin. Selvitys. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-7603960>. Luettu 14.4.2018
- Yrittäjät, 2017: K-kauppiaalle näpistyksistä vuodessa 10–15000 euron lovi – Sakon muuntorangaistusta toivotaan takaisin lakiin. Artikkel. Luettavissa: <https://www.yrittajat.fi/uutiset/567329-k-kauppiaalle-napistyksista-vuodessa-10-15000-euron-lovi-sakon-muuntorangaistusta>. Luettu 14.4.2018.

LIITE 1

Anne Kunttu

Poliisiammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ MYYMÄLÄVARKAUKSIIN LIITTYEN

Teemat:

1. Taustat

- Nimi:
- Kuinka kauan toiminut kauppiana/ myymälävastaavana:
- Kuinka paljon näpistyksiä vuosi/ viikkotasolla (esim. kuinka paljon prosentuaalisesti)
- Kuinka moni näpistelijoistä jää prosentuaalisesti arviolta kiinni
- Mikä on isoin rikoshyöty, jonka tekijä on yrittänyt saada
- Onko ns. näpistelykulttuuri tai tekijätyyppi vaihtuneet vuosien aikana

2. Teko:

- Millaisia tuotteita varastetaan
- Mihin aikaan vuorokaudesta varastetaan
- Varastetaanko erityisesti jonain viikontpäivänä/ ennen pyhiä/ ennen tukien maksupäivää
- Millä tavalla varastetaan
 - o vaatteisiin ja laukkuun piilottamalla
 - o foliokassilla
 - o punnitsemalla väärin
- Millainen on tyypillisin näpistelijä (esim. humalassa, huumausaineiden vaikutuksen alaisena, nuori, vanhus)

3. Syyt teon takana:

- Kertooko tekijät syytä näpistelyyn (esim. nälkä, riippuvuus, tuote menee jollekin toiselle)
- Perustellaanko tekoa, esim. yhteiskunta velkaa, kauppa varastaa ihmisiltä tms.

4. Tekijän jäädessä kiinni:

- Miten tyypillinen näpistelijä toimii jäädessään kiinni (esim. vihainen, kieltävä, aggressiivinen, hiljainen, itkuinen, pahoitteleva, haluaa korvata tuotteen)
- Kuinka usein kiinniottoon liittyy fyysistä voimankäyttöä, eli tekijä ei pysähdy suusanalliseen käskyyn vaan hänestä täytyy pitää vähintään kiinni
- Uhkaileeko näpistelijä työntekijöitä
 - o suusanallisesti esim. jostain tulevaisuuteen viittaavaa ”seuraan sua töistä”
 - o esineellä: piikki, puukko tms.
 - o väkivallalla
- Pidetäänkö kiinnitoista ja niiden sisällöstä jonkinlaista tilastoa
- Kulkeutuuko tilasto viranomaisten tietoon, tuleeko poliisin tietoon aina, jos myymälävaras on kohdentanut väkivaltaa, sen uhkaa tai sanallista uhkailua työntekijöitä kohtaan
- Keskustellaanko työyhteisössä tapahtumista, puretaanko tilanteita ja käydäänkö niitä läpi tulevaa ajatellen
- Kuinka muut ihmiset ja asiakkaat suhtautuvat ja käyttäytyvät tilanteessa
- Tuleeko samat henkilöt näpistelemään vielä jäätyään aiemmin kiinni

5. Viranomaiset:

- Hätäkeskuksen suhtautuminen ilmoitukseen näpistelijästä
- Poliisin suhtautuminen paikan päällä

6. Myymälän turvallisuus ja valvonta:

- Millaista tuotesuojausta liikkeessä on
- Millaista kameravalvontaa liikkeessä on ja pystytäänkö sillä reaaliaikaisesti vaikuttamaan kiinnijäämisriskin nostamiseen
- Mitä mieltä olette valvontakamerakuvien ja videoiden julkaiseminen sosiaalisessa mediassa
- Onko tuotesuojauksella tehoa näpistykseen

7. Myymälän henkilökunnan turvallisuus ja koulutus:

- Löytyykö liikkeestä hälytysnappulaa (josta menee hälytys esim. vartiointifirmalle tai hätäkeskukseen)
- Onko henkilökuntaa aina enemmän, kun yksi paikalla

- Millaista koulutusta henkilökunta saa myymälävarkauksiin liittyen
- Onko myymälän henkilökunnalle tullut vammoja kiinniottotilanteissa

8. Sanktiot ja rangaistukset:

- Suostutteko aina rangaistusvaatimusmenettelyyn
- Onko kokemuksenne mukaan poliisin määräämällä sakolla merkitystä/ vaikutusta
- Muuntorangaistuksen palautuminen, vaikuttiko se mitenkään myymälävarkauksitapauksiin

9. Tulevaisuuden näkymät:

- Millaisia toiveita on esim. poliittisille päättäjille ja tuomioistuimille

Vapaa sana aiheeseen liittyen:

LIITE 2

Anne Kunttu

Poliisiammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ MYYMÄLÄVARKAUKSIIN LIITTYEN – MISTÄ NE JOHTUVAT JA VOIDAANKO NIIDEN MÄÄRÄÄ VÄHENTÄÄ?

TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYKSET:

Teemat:

1. Taustat

- Ikä
- Ensimmäinen näpistys- tai varkaukokokemuksesi, missä iässä teit sen
- Kenen seurassa teit ensimmäisen näpistyksesi vai teitkö sen yksin
- Kenen idea oli näpistää
 - o Olitko esim. kuullut jonkun toisen onnistuneesta kokemuksesta
- Miltä ensimmäinen näpistys tuntui
- Kuinka usein näpistät tai varastat

2. Teko:

- Millaisia tuotteita varastat
- Millaisista paikoista varastat
- Onko sinulla selkeä suunnitelma mennä varkaksiin vai tuleeko tilanne tai idea yllättäen eteesi
- Mitä tunteita koet tai sinulle syntyy myymälävarkauden aikana
- Koetko kiinnijäämisen pelkoa
- Aiheuttaako teko sinussa häpeäntunteita
- Koetko onnistumista, mikäli et jää näpistyksestä kiinni

3. Syyt teon takana:

- Miksi näpistelet tai varastat
 - o Millaiset tulot sinulla on
 - o Käytätkö päihteitä
 - o Oletko parisuhteessa
 - o Onko sinulla lapsia tai muita huollettavia
- Myytkö tai annatko hankkimaasi tavaraa eteenpäin
- Onko syysi näpistellä tai varastaa vaihtuneet ajan kuluessa
 - o Teetkö sitä yksin vai kaverin tms. kanssa
 - o Onko näpistelystä ollut taukoa

4. Kiinni jäädessä:

- Miten myymälähenkilökunta suhtautuu sinuun
- Miten vartijat suhtautuvat sinuun
- Kuinka muut ihmiset ja asiakkaat suhtautuvat sinuun, jos jätät kiinni teosta
- Kuinka poliisi on suhtautunut sinuun

5. Miksi näpistely jatkuu:

- Mikä on edesauttanut näpistelemisesi jatkumista
- Onko mikään vaikeuttanut sitä
- Mikä sinua motivoi
- Oikeutatko näpistelemisen jollakin
- Tuleeko varastettu tavara:
 - o omaan käyttöön
 - o myyntiin
 - o lahjaksi

6. Läheisten suhtautuminen:

- Onko varastelusi salaisuus vai julkinen tieto
- Miten läheisesi suhtautuvat asiaan
 - o Oletko oppinut joltain läheiseltäsi varastelua
 - o Onko sinua kielletty tai vaadittu lopettamaan
- Oletko varastanut läheisiltäsi, mitä
- Onko sinulta varastettu, mitä

7. Tulevaisuus:

- Haluatko tilanteesi muuttuvan jollakin tavalla
- Millä tavalla sitä olisi mahdollista muuttaa
- Vaikuttavatko oikeusjärjestelmän rangaistukset päätökseesi näpistellä tai varastaa
- Mikäli sinulla olisi varaa ostaa päivittäisiä tuotteita, varastaisitko silti

8. Sanktiot ja rangaistukset:

- onko rangaistuksilla merkitystä
- muuntorangaistuksen palautuminen
- kun ajattelee sanktioita, joita näpistelystä on tullut, onko mielestään jäänyt voitolle

LIITE 3

Olet osallistumassa Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijan Anne Kuntun opinnäytetyöhön teemahaastattelun muodossa. Opinnäytetyössä käsitellään myymälävarkauksia ja niihin liittyviä asioita, kuten syitä myymälävarkauksien takana, tekotapoja ja viranomaisten suhtautumista tekijöihin.

Haastatteluun ei tarvitse kertoa omaa nimeään, haastateltavaa voidaan opinnäytetyön tekstissä siteerata vesimerkiksi haastateltava 1, haastateltava 2 jne. Haastateltavan ikä ja sukupuoli mainitaan tekstissä.

Teemahaastattelussa käydään erilaisia teemoja läpi ja niihin liittyviä kysymyksiä. Kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse vastata, vaan voi esimerkiksi ilmoittaa - en halua vastata kyseenomaiseen kysymykseen.

Haastattelut nauhoitetaan, mutta ääninauha mitätöidään viimeistään 3 kuukautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Haastattelussa käydyistä asioista ei tule haastateltavalle seuraamuksia, haastattelussa ilmi tulleita näpistyksiin ja varkauksiin liittyviä asioita tai rikoksia ei saateta poliisiviranomaisten tietoon, eikä niiden perusteella aloiteta tutkintatoimia. Haastateltavan antama tieto tulee käyttöön vain tässä opinnäytetyössä.

Kiitos kun osallistuit haastatteluihin!

Terveisin

Anne Kunttu

Opiskelija

Poliisiammattikorkeakoulu

(Minuun saa yhteyden tarvittaessa Ruusulankadun työntekijöiden kautta)